

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

9-12. évfolyam

Célok és feladatok

A magyar nyelv és irodalom tantárgy biztos és állandó értékeket és a jelenben alakuló, változó kultúrát közvetít. Tartalommal tölti meg és erősíti a nemzeti nyelvi és kulturális identitást; a minőségi megnyilatkozás iránti igényt, az etikai, erkölcsi ítélőképességet és elősegíti a jelen és a jövő egységesülő világában más kultúrák megismerését. A tanításnak *hiteles kérdések és válaszok* megfogalmazásával kell reagálnia a diákok mindennapi életvilágára. Így például azzal is számolnia kell, hogy az elektronikus információhordozók, a műholdas televíziózás, a videókultúra térhódításának közegében működik. E kihívás még előre nem látható erővel hat a könyv kulturális, információhordozó és szellemi jelentőségére. Tudnia kell azt is, hogy az ifjúsági szubkultúrán belül a zenének és a mozgóképi művészeteknek nagy szerepük van; de azt is figyelembe kell vennie, hogy a kulturális hátrány, a szegénység és az élményhiány mint nyelvi deficit jelentkezik az iskolában, a nyelvi manipulációt és az információ szabadságát egyaránt megtapasztalja az érintett korosztály.

Tantárgyaink feladata, hogy az iskola mindennapjaiban hatékony és meggyőző legyen egyrészt mint a tanuláshoz elengedhetetlenül szükséges önkifejezési, szövegértési, gondolkodási képességeket fejlesztő tartalmak és tevékenységek rendszere, másrészt mint az érzelmi élet gazdagítása, a személyiségfejlesztés, az értékátadás meghatározó terepe.

A magyar nyelv tantárgy feladata, hogy fejlessze a nyelvi megértés és kifejezés képességét, tudatosítsa és rendszerezze a korábban megszerzett tudást a nyelv társas, társadalmi szerepéről, a nyelv és gondolkodás viszonyáról, az anyanyelv jelenbeli és múltbeli változásairól. A középiskolát végzettektől elvárt nyelvi kultúra magában foglalja a beszédértés, a beszéd, a szövegértés és a szövegalkotás képességét és mindezek minőségi alkalmazását a szóbeli és írásbeli megnyilatkozások különféle élethelyzeteiben. Az igényes és a kellő mértékben tudatos anyanyelvhasználat előmozdítja más élő nyelvek tanulását.

Az irodalmi műveltség elsajátítása által a diákok mindenfajta szövegnek pontosabb értőivé válhatnak; megismerhetnek olyan élethelyzeteket, döntési szituációkat, erkölcsi dilemmákat, megoldási mintákat, magatartásformákat, értékeket, eszméket és gondolatokat, amelyek a saját életükben is érvényesíthetők. Együttérzővé válhatnak más magatartások, életformák, szociális helyzetek, meggyőződések iránt. Megismerhetik a nyelv kifejező lehetőségeit, ezáltal az anyanyelv szépségének átélt élményével gazdagodhatnak. Megszerezhetik azt a műveltségi anyagot, amely a magyar és az európai kultúra hivatkozási alapja. Megismerhetnek más alternatívát a tömegkultúra mellett, modellt az igényes önművelésre. Igényesebbé válhatnak abban, hogyan tegyenek fel kérdéseket, mennyire mélyen és pontosan fogalmazzanak meg problémákat.

Tantárgyaink céljai és feladatai között – egy olyan világban, ahol a „szót értés” jelentősége ugrásszerűen megnőtt a személyes kapcsolatokban, a munkavállalásban, az érvényesülésben – kiemelten szerepel, hogy az iskola esélyt nyújtson a diákoknak arra, hogy sikeressé váljanak további tanulmányaikban és a munka világában. A demokráciában a politikai, közéleti, helyi-önkormányzati és a civil szféra egyaránt felelős döntéseket hozó polgárokat kíván, akik artikulálni és érvényesíteni tudják érdekeiket és értékeiket, akik szellemileg-lelkileg felnőtt emberek.

Tantárgyunk hatékonyan tud hozzájárulni ehhez. Célunk továbbá, hogy a diákok a 21. század információs társadalmában is megőrizzék az anyanyelv és a személyes érintkezés, a személyes gondolat semmivel sem pótolható értékét.

A tantárgy keretében a környezeti nevelés alábbi szempontjait igyekszünk megvalósítani.

A diákok ismerjék fel:

- a nyelv az ember sajátos és elsődleges (szimbolikus) környezete, amely lehetővé teszi az emberi együttélést és a (külsőnek nevezett) környezet megismerését;
- az anyanyelv gazdagságát, színeit, a tájnyelv, a köznyelv, az irodalmi nyelv egymásra hatását;
- a „nyelvi szennyezés” jelenségét és veszélyeit, a választékos, ízes magyar beszéd, a szólások, közmondások használatának fontosságát (kerüljék a színtelen, egysíkú nyelvezetet), a fölösleges idegen szavak elkerülésének lehetőségét.

A tanórákon ejtsünk szót a következőkről:

- közvetlen környezet bemutató irodalmi alkotások (versek, mesék, mondák, népdalok);
- egy-egy hazai táj megjelenése irodalmunkban, miként látják ugyanazt a vidéket különböző korok szerzői (pl. Alföld, Balaton, Duna, Tisza);
- természeti szimbólumok és változásaik az európai irodalomban és kultúrában az ókortól napjainkig. Miként jelennek meg ezek a magyar népköltészetben és szépirodalomban (pl. víz, erdő, rózsa, kert, alma, fa, madár);
- miként jelenik meg egy-egy műben a konkrét táj és hogyan szövi át annak képét a szimbolika, a szerző lelkiállapota;
- az egyes irodalomtörténeti korszakok természetszemlélete, az idők során beállt változások.

Fejlesztési követelmények

A *kulturált nyelvi magatartásra* való fölkészítés középiskolai fokon is alapkövetelmény a magyar nyelvi és irodalmi nevelésben. Az életkornak megfelelően fejlett kommunikáció minden beszédhelyzetben a beszédpartnerekkel való együttműködés képességét jelenti, a másként vélekedők álláspontjának felfogását, tiszteletét, a saját vélemény megvédését, illetve korrigálását.

Feltételezi a kommunikációs zavarok fölismerését és képességet feloldásukra, kritikus magatartást a téves ítéletek, a manipulációs szándékok fölismerésében. A hatásos kommunikáció megkívánja a verbális eszközök, s szöveg- és mondatfonetikai eszközök és a nem verbális kifejezés (testbeszéd) sikeres összehangolását, a megfelelő stílust és magatartást a magán- és a nyilvános kommunikáció ismeretlen helyzetekben is. A fejlesztés fontos területe a tömegkommunikációra vonatkozó tudásanyag bővítése: az általános iskolában tanult műfajok körének kiterjesztése, az értő, kritikus befogadáson kívül önálló szövegalkotás néhány publicisztikai műfajban.

A *középiskola szintjének megfelelő szövegértés fejlesztésében* követelmény az elemzési jártasság színvonalának emelése a tanult leíró nyelvtani, szövegtani, jelentéstani ismeretekkel és az elemzés kiterjesztése a szépirodalmi szövegek mellett a szakmai-tudományos, publicisztikai, közéleti szövegek feldolgozására, értelmezésére is. Ez a tevékenység magában foglalja a szövegek nyelvi-stiliztikai, retorikai sajátosságainak megnevezését, jelentésszerkezetük, gondolatmenetük feltárását, a szöveg szó szerinti és mögöttes jelentésének értelmezését. A szövegértésnek ki kell terjednie a szövegek közti kapcsolatok vizsgálatára, az azonos problémák különböző megközelítéseinek, a különféle műértelmezéseknek az összehasonlítására és a velük kapcsolatos önálló állásfoglalásra.

A *szövegalkotás folyamatos fejlesztése* a szabatos fogalmazás követelményén kívül a személyiséget kifejező, egyéni stílus bátorítását is jelenti. A szövegértés és -alkotás képessége ezen a fokon egyaránt kiterjed az egyén magánéletének és társas-társadalmi életének minden szóbeli és írásbeli megnyilatkozására, valamennyi kommunikációs funkcióban (tájékoztató-ábrázoló, kifejező,

meggyőző, felhívó, kapcsolatteremtő és -tartó). A korábban is gyakorolt közlésformák (elbeszélés, leírás, jellemzés) folyamatos fejlesztésén túl kiemelkedően fontos, hogy kellő gyakorlatot szerezzenek a diákok az érvelés technikájában szóban és írásban egyaránt. Továbbra is fontos sokféle lehetőség biztosítása a kreatív szövegalkotó tevékenységre, például személyes élmények, belső képek fölidezésére, a játékos szöveg-átalakításra, újságműfajok művelésére, valamint hosszabb fölkészülést igénylő tanulmány, pályázat alkotására. A változatos szövegelemző eljárások önálló használata biztosítja a művek gondolati, erkölcsi, esztétikai jellemzőinek egyre teljesebb megértését, a fejlett kifejezőképesség pedig a következtetések szabatos, az egyéni véleményt, élményt is kifejező bemutatását.

A tanulási képesség fejlesztésének fontos területe a kapcsolatteremtés és az együttműködés képességének alakítása a társakkal, a szöveggel; a nyelvhasználat, a gondolkodás, a viselkedés és érzelemkifejezés összefüggéseinek megértése. Feladata másrészt a kognitív képességek tevékenységekben való alakítása: a történeti gondolkodás, a problémamegoldó gondolkodás, a jelentésszintekre vonatkozó szövegelemzési eljárások, az indukció és dedukció, a következtetés, az analízis és szintézis logikai eljárásainak alkalmazása. Szorosan összefügg ezzel a rendszeres könyvtári munka, különféle információhordozók használata, annak a képességnek elsajátítása, hogy kellő problémaérzékenységgel, kreativitással és önállósággal igazodjanak el az információk világában; értelmesen és értékteremtően tudjanak élni az önképzés lehetőségeivel.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete középiskolai fokon alapkövetelményként jelenti a grammatikai, szövegtani, jelentéstani, stilisztikai-retorikai, helyesírási jelenségek önálló fölismerését, fogalmi szintű meghatározásukat, a tanultak tudatos alkalmazását. Ezt kiegészíti a nyelv és társadalom viszonyáról, illetve a nyelvi állandóság és változás folyamatáról szerzett tudás. Ezek az ismeretek alapozzák meg a nyelvi normákhoz való tudatos alkalmazkodást, a nyelvhelyességi kérdések felelős megítélését, az aktív nyelvművelésben való részvételt, a saját nyelvi teljesítmény tökéletesítését.

Az anyanyelvi műveltség fontos összetevője a tájékozottság a magyar nyelv eredetéről, rokonságáról, történetének főbb korszakairól; a magyar nyelv és a magyar művelődés elválaszthatatlan kapcsolatának tudatosodása és élményi átélése. A tanulmányoknak ezen a fokon nyílik valódi lehetőség az anyanyelvi ismeretek tudatos felhasználására az idegen nyelvek tanulásában.

Az irodalom és az olvasó kapcsolatában változatlan követelmény annak magasabb szinten való megértése, hogy milyen élményeket, érzelmeket, jelentéseket közvetít az irodalom az egyének és a közösség számára. Változatlanul igény az irodalomtanítás élményszerűsége, a kapcsolatteremtés a tananyag és a tanulók személyes életproblémái között, az irodalmi élményeknek nemcsak tárgyszerű, hanem kreatív, játékos feldolgozása is. Középiskolai fokon elvárható a művek tágabb kontextusban való látása, például egy-egy téma változatainak, más művészeti ágakban való adaptációinak összehasonlítása. Annak vizsgálata, milyen hatása és olvasatai voltak a műnek a maga korában, mik az érintkezési pontjai a kortársak műveivel, milyen a megítélése az utókorban. Hozzá tartozik ehhez a teljesebb irodalomtudáshoz a magyar irodalom néhány jelentős témájának, kapcsolódási pontjának fölismerése eltérő világlátású, szemléletű művekben, például élet és halál, szűkebb és tágabb természeti és társadalmi környezet, barátság, szerelem, nemzeti hagyományok, érzelmi-szellemi kötődések, magyarság és európaiság témakörében.

Az irodalmi műveltség elsajátítása több összetevőből áll. Elsősorban képesség a művek jelentésének, erkölcsi tartalmának, esztétikai elemeinek megértésére, megfogalmazására a tanult fogalmak használatával szóban és írásban. E tudás része az irodalom folytonosságának és változó jellegének fölismerése, tájékozottság a magyar irodalom történetében, a magyar és az európai irodalom néhány kapcsolódási pontjában. De idetartozik az alapvető korstílusok és műfajok ismerete, néhány klasszikus magyar író, költő pályaképének, életútja fontosabb állomásainak, illetve más alkotók írói portréjának önálló bemutatása. Az irodalmi tanulmányok fontos kiegészítője

a folyamatos tájékozódás a nevezetes emlékhelyekről, különösen a régió, a lakóhely irodalmi vonatkozásairól.

Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai érzékenység a felnőtt kor küszöbére ért ember meghatározó tulajdonsága. E téren a magyar nyelvi és irodalmi tanulmányokra jelentős szerep hárul a logikus gondolkodás képességének növelésében és az önismeret, az önkritikai érzék folyamatos fejlesztésében. Az irodalmi művek feldolgozásában a véleményeknek teret adó megbeszélés növeli a fogékonyságot az igazságra, a megértésre, az együttérzésre mint értékre, segítheti az erkölcsi és érzelmi konfliktusok felfogását, ráhangolhat a pozitív érzelmekre, a derűre, a szépségre.

9. évfolyam

Magyar nyelv

Heti 1 óra

Évi óraszám: 37

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

A kommunikáció tényezőiről és funkcióiról tanult ismeretek felhasználása a tömegkommunikációs műfajok értő és kritikus befogadásában.

Tapasztalatok szerzése a manipulatív szándék felismerésében; kritikus magatartás a téves ítéletekkel szemben.

Kreatív gyakorlatok tömegkommunikációs és audiovizuális műfajok alkotására szóban és írásban, a szöveg, a képanyag, a grafikai, tipográfiai eszközök megfelelő elrendezésével (diákújság vagy más szerkesztése).

Az irodalmi művekben, illetve az órai megbeszélésben észlelt kommunikációs zavaroknak, majd ezek okainak felismerése és törekvés a feloldásukra.

Az irodalmi művek szereplőinek magatartásában érzékelhető manipulációs szándékok felismerése.

A szereplők testbeszédének (nem nyelvi kifejezőeszközeinek) értelmezése a színpad és a film világában.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

A szöveg makro- és mikroszerkezetének, az egész és rész viszonyának vizsgálata szakmai-tudományos, publicisztikai és szépirodalmi művekben, az audiovizuális és informatikai alapú média különböző műfajaiban.

Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és a kommunikációs helyzetből, illetve a szöveg sajátos szervezettségéből adódó többletjelentéseinek tudatos megkülönböztetése.

Legalább egy mű elemző bemutatása során különböző műértelmezések összevetése egymással és az értelmezett művel.

Gyakorlatok a köznyelvitől elütő (például régies, elliptikus, bonyolult mondatszerkezetű) szövegek megértésére.

3. Írás, szövegalkotás

Szövegátalakítás hangnem- és szempontváltással, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések, szempontok alapján.

A kommunikációs helyzetnek (ki, kinek, milyen céllal, milyen formában) megfelelő szabatos szövegalkotás a felépítés, tagoltság, kifejtettség, tartalmasság, koherencia, kifejezőmód és a műfaj figyelembevételével különféle témákban.

A címzettnek, a témának, a beszédhelyzetnek megfelelő szóbeli megnyilatkozás a személyes érintettség kifejezésével.

Különböző nézőpontú értékelések érveinek összevetése alapján önálló állásfoglalás különféle műfajokban, például glossza, recenzió, könyvajánlás, kiselőadás formájában.

Kreatív gyakorlatok az „alkotótárs” helyzetéből, művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő

nézőpontjából, jelenetek előadása hangnemváltással, egy-egy versszak írása kötött formában, befejezésváltozatok alkotása, történetátírás új nézőpontból, hiányzó szövegrészek beírása, szakaszok, illetve sorok rendjének újraalkotása.

Szereplők – drámai szituációhoz kötődő – feltételezhető gondolatainak megfogalmazása.

Rendezői utasítás írása egy-egy jelenethez: színpadkép, színpadi mozgás, díszlet, jelmez.

Vizuális elemek (kiemelések, betűtípusok, színek, illusztrációk) tudatos alkalmazása az írott nyelvben (pl. beszámoló, portfolió, informatikai háttérű szövegek, különféle publicisztikai műfajok stb.).

4. A tanulási képesség fejlesztése

Gyakorlottság a jegyzet- és vázlatkészítésben írott szövegről, előadásról.

Irodalmi és köznapi témákban ismeretterjesztő, értekező szövegek feldolgozása, az adatok rendszerezése önállóan vagy csoportmunkával.

Az iskolában tanult anyag kibővítése önálló könyvtári kutatással, különböző típusú dokumentumok (könyv, folyóirat, video, multimédia, CD) kiválasztása, értékelése és felhasználása megadott vagy választott témában.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A nyelvi szintek szabályairól és elemkészletéről eddig tanultak fogalmi szintű megnevezése, az ismeretek önálló felhasználása értelmezési és fogalmazási feladatokban. Szövegek mikro- és makroszerkezetének feltárása: bekezdések, utalások, kapcsolatok, egyeztetések szerepének vizsgálata, értékelése.

Különböző tartalmú publicisztikai, szakmai-tudományos, közéleti, gyakorlati (pl. digitális) szövegek önálló elemzése szerkezetük, témahálózatuk, jelentésrétegeik és szövegegységeik logikai kapcsolatainak, vizuális megjelenítésének bemutatásával.

A szórend, az aktuális tagolás és a jelentés összefüggésének figyelembevétele.

A magyar helyesírás alapelveinek ismeretében készség az önálló hibajavításra, önkontrollra.

A helyesírás értelemtükrözőtető lehetőségeinek ismerete és felhasználása.

A szövegfonetikai eszközök szerepének fölismerése és igényes alkalmazásuk különféle szövegek értelmezésében, felolvasásában, memoriterek előadásában.

TÉMAKÖRÖK

Könyv- és könyvtárhasználat

1 óra

A tömegkommunikáció

4 óra

TARTALMAK

Témafeldolgozás különböző - verbális és audiovizuális elektronikus és digitális – információhordozók felhasználásával.

A kommunikációs folyamat tényezőinek és funkcióinak áttekintése.

Az újságbeli, a rádiós és televíziós, digitális (IST alapú) információközvetítés meghatározó műfajai, ezek nyelvi kifejezési formáinak, hatáskeltő eszközeinek, képi eszközeinek azonos és különböző jellemvonásai

A nyelvtani szintek grammatikája **Hangtani** ismeretek: magyar hangállomány, hangtörvények;
 14 óra **alaktan:** szóelemek, szótó, képző, jel, rag - kapcsolódásuk és változataik;
szófajtan: a szófaj fogalma és a szófaji rendszer;
mondattan: a mondatok osztályozása, a szintagmák, egyszerű és összetett mondat;
jelentéstan: hangalak és jelentés viszonya a nyelvi szinteken

A szöveg szerkezete és szintaktikai szintje A szöveg és a mondat. A szöveg felépítése, a szövegegységek. A szöveg szintaktikai szintje, a szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemei. A logikai kapcsolat, a hiány összetartó szerepe. A mondat szórendjének összefüggése a szövegbe ágyazottsággal, aktuális tagolása.
 4 óra

A szöveg jelentése A szemantikai és a pragmatikai szint, a szöveg és a kommunikációs folyamat összefüggése. Szótári és lexikális jelentés. Témahálózat, tételmondat, kulcsszavak. A szövegfonetikai eszközök szerepe a szöveg jelentésében.
 2 óra

Helyesírás A szöveg központosítása.
 A magyar helyesírás alapelvei
 6 óra

6 óra Összefoglalás, ellenőrzés, ismétlés

Fogalmak

A tömegkommunikáció tájékoztató, véleményformáló, ismeretterjesztő műfajai: cikk, glossza, recenzió, kritika, kommentár, interjú, riport.

Szöveg, szövegegységek: bekezdés, tömb, szakasz; szövegkohézió (lineáris, globális); szövegkapcsoló elemek: kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautaló kapcsolatok, egyeztetés a szövegben; a hiány összetartó szerepe; jelentésrétegek, témahálózat, tételmondat, kulcsszó; kötött és kommunikatív (szabad) szórend, aktuális tagolás: ismert és újságoló rész (téma, réma); szövegfonetikai, vizuális eszközök.

Központosítás: gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző, idézőjel szerepe.

A továbbhaladás feltételei

Kellő tempójú, olvasható írás, a szöveg megértését biztosító olvasás, felolvasás.

A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvhasználat. A címzettnek, a témának, a beszédhelyzetnek megfelelő fogalmazás. A tömegkommunikáció gyakori műfajairól, eszközeikről és hatásukról szerzett alapvető ismeretek birtokában véleményalkotás, kritikus magatartás befogadásukban. Az irodalom és az olvasó kapcsolatában a sajátos kommunikációs viszony fölismerése.

Jártasság szövegelemző eljárásokban: a tételmondat kiemelése, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések alapján. A szöveg szerkezetének, témahálózatának fölismerése. Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és többletjelentésének megkülönböztetése. A szövegfonetikai eszközök és pragmatikai szintű jelzések szerepének fölismerése a szövegek értelmezésében. Szabatos, világos fogalmazás: a kommunikációs helyzetnek megfelelő szövegfelépítés. Vizuális kifejező elemek alkalmazása írott és digitális szövegekben. A művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő nézőpontjából.

A magyar helyesírás alapelveinek ismerete, alapvető helyesírási készség. Jegyzet és vázlat készítése írott szövegről, előadásról. Könyvtárhasználati tájékozottság.

9. évfolyam

Irodalom

Heti 3 óra

Évi óraszám: 111

TÉMAKÖRÖK	TARTALMAK	TEVÉKENYSÉG
Szerző – mű – befogadó 5 óra	Műelemzés és műértelmezés verses és prózai művek kreatív feldolgozásával	Az irodalom mint valóság-modell és teremtett világ. A szerző, az elbeszélő és a szereplők megkülönböztetése, a nézőpontok érzékelése, az elbeszélő nézőpont, a beszédhelyzet (látókör) azonosítása és funkciójának értelmezése az olvasott művekben. A dráma műnemének, sajátosságainak meghatározása.
Mítosz és irodalom Az antikvitás irodalma 20 óra	Mitológiai történetek Jellemző részletek az Íliászból vagy az Odüsszeiából. Szemelvények a görög és a római lírából (legalább négy mű). A görög dráma: Szophoklész egy drámája.	Tömörítés megadott terjedelemben A szöveg makro- és mikroszerkezetének, az egész és rész viszonyának vizsgálata szakmai-tudományos, publicisztikai és szépirodalmi művekben. A leírások funkciójának értelmezése, a jellemzés eszközeinek azonosítása. (Íliász, Odüsszeia) Egy-egy versszak írása kötött formában, bemutatása. A lírai kompozíció néhány meghatározó elemének (például beszédhelyzet, időszerkezet, logikai szerkezet, refrén) azonosítása. A vers beszédhelyzetének, a megszólított és megszólított viszonyának bemutatása. Az előreutalások és késleltetések fölismerése, szerepük megfogalmazása. Az eltérő és egymással szembesülő igazságok, egyazon kérdésre adott

		különböző magatartás-válaszok jellemzése.
		Idő-, tér- és cselekménykezelés fölismerése a tanult drámákban; párhuzamos jelenetek, az epikai és drámai cselekményszervezés és az időkezelés összevetése. A tragédia, a tragikus hős meghatározása, jellemzése. A drámai konfliktus, az akció és dikció, az írott mű és az előadás viszonyának bemutatása.; a cselekmény elemeinek és szerkezetének bemutatása; szövegtípusok azonosítása a drámában
		Rendezői utasítás írása egy-egy jelenethez: színpadkép, színpadi mozgás, díszlet, jelmez.
A Biblia és hatása az irodalomra	Részletek az Ó- és Újszövetségből. Bibliai témák és műfajok továbbélése a magyar irodalomban	Gyakorlatok a köznyelvitől elütő (például régies, elliptikus, bonyolult mondatszerkezetű) szövegek megértésére.
8 óra		
A középkor irodalma	Legalább öt szemelvény tematikai és műfaji változatosságban az európai és a magyar középkor irodalmából (himnuszok, legendák).	Kapcsolatok fölismerése az európai irodalom kezdetei és későbbi magyar irodalmi alkotások között.
12 óra		
Portrék, verses és prózai alkotások az európai és a magyar reneszánsz irodalomból	Janus Pannonius és Balassi Bálint költői portréja. A magyar reformáció irodalma.	A lírai költemény hangnemének, műfajának, verstípusának megnevezése. A versritmus és a rímelés jellegének és hangulati hatásának, valamint néhány alapvető versformának ismerete Új nézőpontból történetátírás, befejezés-változatok alkotása.
17 óra	Az európai reneszánsz.	Hiányzó szövegrészek beírása, szakaszok, illetve sorok rendjének újraalkotása (Petrarca, Boccaccio).
Portrék a magyar barokk irodalomból	Zrínyi Miklós és a barokk eposz. Szemelvények Pázmány Péter és Mikes Kelemen műveiből.	Kreatív gyakorlatok az „alkotótárs” helyzetéből (Mikes-levelek utánzása). Epikai művekben az idő- és eseményszerkezet fölismerése; a cselekményszálak szétválasztása több
8 óra		

**Az európai
színház
történetéből**

20 óra

Shakespeare drámái, legalább egy mű feldolgozásával.
A francia klasszicista dráma (pl. Molière).

szálon futó cselekmény esetében; eseményszerkezet és szövegszerkezet (fabula és szüzsé) viszonyának vizsgálata.

A cselekmény elemeinek és szerkezetének bemutatása; szövegtípusok azonosítása a drámában. A tragédia, a tragikus hős meghatározása, jellemzése. Szereplők - drámai szituációhoz kötődő – feltételezhető gondolatainak megfogalmazása. Szövegátalakítás hangnem és szempontváltással.

Különböző nézőpontú értékelések érveinek összevetése alapján önálló állásfoglalás különféle műfajokban, például glossza, recenzió, könyvajánlás, kiselőadás. (Tartuffe) Állásfoglalás írása a mű egy szereplőjének vagy egészének értékrendjéről. A művekben megjelenő emberi szerepek, csoportnormák és értékek fölismerése és azonosítása.

21 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.

Általánosan érvényes tevékenységformák

Az irodalmi művek szereplőinek magatartásában érzékelhető manipulációs szándékok felismerése. A szereplők testbeszédének (nem nyelvi kifejezőeszközeinek) értelmezése a színpad és a film világában.

Szövegértés

Szövegfeldolgozás megadott kérdések, szempontok alapján. Legalább egy mű elemző bemutatása során különböző műértelmezések összevetése egymással és az értelmezett művel. Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és a kommunikációs helyzetből, illetve a szöveg sajátos szervezettségéből adódó többletjelentéseinek tudatos megkülönböztetése.

Szövegalkotás

Művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő nézőpontjából, jelenetek előadása hangnemváltással.

Az irodalom és az olvasó kapcsolata

Néhány példa ismerete a jelentés és a hatás történeti feltételezettségéről és változásairól, a befogadás és a jelentésadás történetiségéből. Tapasztalatszerzés az európai és a magyar irodalom két nagy forrásának, a görög-római antikvitásnak és a Bibliának utóéletéről, hatásáról, a közös hagyományban utalási rendszerként való továbbéléséről. Bizonyos toposzok, archetípusok, vándormotívumok fölismerése, a tanult művek motivikus kontextusban való elhelyezése (például évszakok, sziget, hegy, kert, tűz, utazás).

Irodalmi kifejezésformák

Az olvasott művek elhelyezése a korban, néhány fontos részlet fölidézése az alkotók életrajzából. Korokhoz kötődő témák, problémák meglátása a tanult irodalmi művek és értekező prózai alkotásokban. Egy-egy irodalmi mű fogadtatásának ismerete a saját korában, jelentősége az utókor szemében.

Irodalmi és művelődéstörténeti ismeretek alapján tájékozódás az irodalom kronológiájában és földrajzában. Lírai művekben a költő életrajzi alakjának és a versben megszólaló "én"-nek megkülönböztetése.

A tanult művekben a szöveghangzás szerepének jellemzése. A dráma és a színház kapcsolatának, kölcsönhatásának jellemzése az európai színház- és színjátszástörténet néhány nagy korszakában. Kortársi kapcsolatok, az irodalom és más művészeti ágak közti összefüggések fölfedezése a tárgyalt művekben.

Ítéloképesség, erkölcsi és esztétikai érzékenység

Az irodalom önmegértést, önértelmezést elősegítő funkciójáról való tapasztalat felhasználása.

Fogalmak

Művelődéstörténeti korszak, korstílus, antikvitás, középkor, humanizmus, reneszánsz, reformáció, barokk; mítosz; testamentum, evangélium, prófécia, példázat, zsoltár, eposz, eposzi kellék, legenda, trubadúrköltészet, novella, históriás ének, széphistória, fikció, fiktív levél; ciklus; drámai műnem, késleltetés, katarzis, kardal, hármasság; allegorikus ábrázolás, alakzat, gondolatritmus, körmondat, ütemhangsúlyos verselés, Balassi-strófa, időmértékes verselés, jambus, trocheus, spondeus, daktilus, hexameter, anapestus, spondeus, pentameter (disztichon), értelmezés.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább 3 vers, egy-egy 15-20 soros prózarészlet és 1 drámarészlet); az idézet célnak és szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Néhány történet az antik mitológiából és a Bibliából;
Jellemző részletek az Iliászból vagy az Odüsszeiából;
Janus Pannonius két verse; Balassi Bálint: Egy katonaének és még két vers;
Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem - néhány részlet;
Egy-egy részlet Pázmány Péter és Mikes Kelemen művéből;
Szophoklész, Shakespeare, Molière egy-egy drámája.

A továbbhaladás feltételei

Jártasság szövegelemző eljárásokban: a tételmondat kiemelése, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések alapján. Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és többletjelentésének megkülönböztetése. Szabatos, világos fogalmazás: a kommunikációs helyzetnek megfelelő szövegfelépítés, a művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő nézőpontjából.

Epikai, drámai, lírai formák és a tanult műfajok azonosítása. Az epikai művekben a szereplők és a köztük levő viszony jellemzése, a drámai művekben az idő-, tér- és cselekményszerkezet bemutatása. A szerző, az elbeszélő és a szereplők megkülönböztetése, az elbeszélői nézőpont, a beszédhelyzet értelmezése. A lírai kompozíció néhány meghatározó elemének (beszédhelyzet, verselés, ismétlődés) megnevezése. Az ütemhangsúlyos és az időmértékes verselés megkülönböztetése, néhány alapvető versforma ismerete. Az olvasott művek elhelyezése a korban, néhány fontos részlet földézése az alkotók életrajzából. Kapcsolatok földézése az európai irodalom kezdetei és a későbbi magyar irodalmi alkotások között.

A legfontosabb színházi műfajok és stílusok ismerete, felismerése. A legfontosabb színházi és drámai fogalmak ismerete.

10. évfolyam

Magyar nyelv

Heti 1 óra

Évi óraszám: 37

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozatok szókincsének, elem- és szabálykészletének tudatos használata.

A stílusváltás képességének bizonyítása változatos témájú és műfajú szóbeli megnyilatkozással különböző kommunikációs helyzetekben.

Saját szöveg előadása a tanult beszédtechnikai, kommunikációs és retorikai ismeretek fölhasználásával iskolai, órai kommunikációs helyzetekben.

Az órai eszmecserékben és az irodalmi művekben megjelenő álláspontok követése, a megértés visszaigazolása, a saját és az eltérő vélemény összevetése.

Közéleti írásbeli és szóbeli kommunikáció irodalmi értékű mintáinak tanulmányozása, értékelése.

2. Olvasás, írott szöveg megértés

A szövegelemzés módszereinek gazdagítása szövegtani, retorikai és irodalomtörténeti ismeretek bevonásával.

Szövegek műfaji, tematikus, motivikus stb. kapcsolatainak és különbségeinek fölismerése és értelmezése.

Különböző korstílusokat reprezentáló szövegek megértése, stílussajátságaik fölismerése.

Irodalmi szövegek feltételezhető hajdani, illetve mai olvasójához szóló jelentésrétegeinek megkülönböztetése és e különbség megfogalmazása néhány könnyebben átlátható példában.

A kifejezőmódok, stíluseszközök funkcióinak megfigyelése, értelmezése: a különböző stílusrétegek és a közöttük lévő viszony (például kontraszt) bemutatása néhány tanult irodalmi mű szövegének részleteiben.

3. Írás, szövegalkotás

Az érvelés technikájának tudatos alkalmazása irodalmi beszámolóokban, mindennapi kérdések megválaszolásában szóban és írásban.

Hivatalos írásművek (meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz) jellemzőinek ismerete és önálló szövegalkotás (kézi és digitális) e műfajokban.

Szónoklatnak, alkalmi beszédnek vagy ezek egyes részleteinek önálló kidolgozása: bevezetés (jóindulat megnyerése, témamegjelölés), elbeszélés, bizonyítás, cáfolás, befejezés (összefoglalás, kitekintés).

Egyszerűbb értekezés készítése valamilyen eszmetörténeti, stílustörténeti vagy egy-egy korszak művészeti-irodalmi életére vonatkozó kérdésről.

Önálló műelemzés készítése előre megadott szempont szerint.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Különbőféle tantárgyak feladatainak megoldása változatos közlésformákban és szövegfajtákkal: definíció, magyarázat, kifejtés, osztályozás, összefoglalás.

Az önálló adatgyűjtés módszereinek kiegészítése a könyvtári katalógusok, bibliográfiák használata mellett a számítógépes adatbázisokkal, az Internet (audiovizuális csatornák, IST) kínálta

lehetőségekkel.

A megfelelő információk kiválasztása, rendszerezése, egyszerűbb bibliográfia, forrásjegyzék összeállítása.

Az információfeldolgozás, az idézés technikai szabályainak és etikai normáinak ismerete és alkalmazása.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A nyelvi norma és a társadalmi igény összefüggéseinek vizsgálata, ennek megfelelően döntés nyelvhelyességi kérdésekben, a köznyelv, a tájnyelv, a szaknyelv, a szleng eszközkészletének használatában, a saját nyelvhasználat kontrollja.

Közéleti és hivatalos írásművek, néhány klasszikus és mai szónoki beszéd, értekezés műfaji jellemzőinek megfigyelése és értékelése (szerkesztésmód, nyelvi kifejezésmód, retorikai eszközök használata).

Az érvelés technikájának ismerete és alkalmazása: érvek, ellenérvek felsorakoztatása, deduktív vagy induktív érvelés, a cáfolat módszerei.

A retorikai hatásának értelmezése, értékelése szépirodalmi művekben, értekező prózában, publicisztikai írásokban, szóbeli megnyilatkozásokban. A szöveg vizuális összetevőinek értelmezése különféle digitális, informatikai alapú műfajokban. A helyesírási ismeretek kibővítése: a tanulmányokban előforduló nem latin betűs tulajdonnevek és a gyakran használt új keletű idegen szavak helyesírása.

TÉMAKÖRÖK

Helyesírás

3 óra

Könyv- és könyvtárhasználat

1 óra

Szövegtípusok

9 óra

Alapvető retorikai ismeretek

10 óra

Nyelvváltozatok

7 óra

TARTALMAK

A nem latin betűs tulajdonnevek és a gyakran használt új keletű idegen szavak írásmódja

A könyvtári katalógusok, számítógépes adatbázisok, az internet szerepe az információszerzésben, témák feldolgozásában. A forráshasználat etikai normái és formai kötöttségei.

Elbeszélés, leírás, levél műfaji jellemzőinek összefoglalása és rendszerezése. A hallgató igénye, a beszélő lehetőségei a különféle szövegfajtákban. Az értekezés, tanulmány, pályázat kidolgozásának állomásai, stílári követelményei. Hivatalos írásművek: meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz.

Az érvelés technikája; érvek, ellenérvek felsorakoztatása, deduktív és induktív érvelés, a cáfolat módszerei. A hatásos meggyőzés és véleménynyilvánítás nyelvi kifejezésbeli eszközei a különféle szövegműfajokban, az audiovizuális és multimédiás közlés különböző formáiban.

Rétegzettség és norma a nyelvhasználatban.

A nyelvváltozatok eltérő kifejezési formái, tartalmi és magatartásbeli követelményei.

A stílusrétegek. A magán- és a nyilvános élőszóbeli és írott kommunikáció, a dialogikus és a

monologikus forma különbsége. A digitális, informatikai alapú szövegek stílusrétegei.

7 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés

Fogalmak

Nyelvi norma, nyelvváltozatok, a nyelv vízszintes és függőleges tagolódása: sztenderd, köznyelv, nyelvjárás, regionális köznyelv,

Csoportnyelvek, hobbinyelvek.

Retorika: szónoklat, alkalmi beszéd, meggyőző szövegműfajok; érvelés: tétel (állítás), érv, ellenérv, cáfolat.

Szövegtípus, szövegfajta; definíció, magyarázat, kisértékezés, értekezés, tanulmány, pályázat, referátum, előadás; hivatalos levél, meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz.

A továbbhaladás feltételei

A szöveg megértését biztosító néma olvasás, szöveghű felolvasás, kellő tempójú, olvasható, rendezett írás. A kommunikációs helyzetnek megfelelő hangnem, nyelvváltozat, stílusréteg kiválasztása. A művelt köznyelv (regionális köznyelv), illetve a nyelvváltozatok nyelvhelyességi normáinak ismerete.

Az érvelés alkalmazása irodalmi beszámolókbán, mindennapi kérdések megválaszolásában és különféle tantárgyak feladatainak megoldásában. Definíció, magyarázat, egyszerűbb értekezés (kisértékezés) készítése a tanulmányi munkához kapcsolódóan. Hivatalos írásművek jellemzőinek ismerete és önálló szövegalkotás ezek gyakori műfajaiban. Az idézés szabályainak és etikai normáinak ismerete. Közéleti írásművek, néhány klasszikus és mai szónoki beszéd értelmezése. A helyesírási ismeretek kiegészítése a tanult idegen tulajdonnevek, a gyakori új idegen szavak írásmódjára vonatkozó szabályokkal.

10. évfolyam

Irodalom

Heti 3 óra

Évi óraszám: 111

TÉMAKÖRÖK	TARTALOM	TEVÉKENYSÉG
Írók, költők, irányzatok 20 óra	Néhány szerző és irányzat az európai és a magyar felvilágosodás korából. Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi Dániel alkotói portréja.	Az érvelés technikájának tudatos alkalmazása irodalmi beszámolóknak, mindennapi kérdések megválaszolásában szóban és írásban (Rousseau). A retorikai eszközök megnevezése és hatásának értelmezése értékelése szépirodalmi művekben, értekező prózában, publicisztikai írásokban, szóbeli megnyilatkozásokban (Bessenyei). A korstílust reprezentáló szövegek megértése, stílussajátságaik fölismerése Egyszerűbb értekezés készítése valamilyen eszmetörténeti, stílustörténeti vagy egy-egy korszak művészeti-irodalmi életére vonatkozó kérdésről.
Romantika a világirodalomban 15 óra	Néhány epikai mű vagy műrészlet, két-három vers a 19. század világirodalmából	A korabeli társ művészetekkel való kapcsolatok, párhuzamok néhány alapvető példájának bemutatása. Ismeretek szerzése és megfogalmazása a világirodalom kiemelkedő alkotóiról.
Katona József 10 óra	Bánk bán – műelemzés és értelmezés	A mű kortársi és utókori hatásának, olvasatainak önálló ismertetése.
A magyar romantika irodalma Három portré 25 óra	Kölcsey Ferenc alkotói portréja, Hymnus és három verse, részletek értekező prózájából.	Ismeretek szerzése és megfogalmazása a magyar irodalom kiemelkedő alkotóiról. Szónoklat, alkalmi beszéd előadása a tanult beszédtechnikai, kommunikációs és retorikai ismeretek felhasználásával Irodalmi szövegek feltételezhető

		hajdani, illetve a ma olvasójához szóló jelentésrétegeinek megkülönböztetése és megfogalmazása néhány könnyebben átlátható példában (Kölcsey).
	Vörösmarty Mihály alkotói portréja: Csongor és Tünde, Szózat és négy vers.	A korstílust reprezentáló szövegek megértése, stílussajátságaik fölismerése
	Jókai Mór egy regényének vagy három-négy novellájának részletes feldolgozása	A szerző, a mű, az olvasó történetileg változó kapcsolatáról, az irodalom és az olvasóközönség történeti alakulásáról.
Petőfi Sándor	Jellemző műfajok, témák Petőfi életművében, teljes művek és részletek feldolgozásával, legalább tíz mű a korábban tanultakkal együtt.	Az életmű kortársi és utókori hatásának, értékeléseinek önálló ismertetése. Az önálló adatgyűjtés módszereinek kiegészítése a könyvtári katalógusok, bibliográfiák használata mellett a számítógépes adatbázisokkal, az Internet kínálta lehetőségekkel.
Arany János	Jellemző műfajok, korszakok az életműben, legalább tíz műve a korábban tanultakkal együtt.	Önálló műelemzés készítése előre megadott szempont szerint. A megfelelő információk kiválasztása, rendszerezése, egyszerűbb bibliográfia, forrásjegyzék összeállítása. Az információfeldolgozás, az idézés technikai szabályainak és etikai normáinak ismerete és alkalmazása
15 óra		
14 óra		
12 óra	Összefoglalás, témazáró dolgozatok íratása, ismétlés	

Általánosan érvényes tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

Az órai eszmecsereiben és az irodalmi művekben megjelenő álláspontok követése, a megértés visszaigazolása, a saját és az eltérő vélemény összevetése

A szövegelemzés módszereinek gazdagítása szövegtani, retorikai és irodalomtörténeti ismeretek bevonásával. Szövegek műfaji, tematikus, motivikus stb. kapcsolatainak és különbségeinek fölismerése és értelmezése.

Irodalmi kifejezésformák

Az újonnan szerzett műfaji ismeretek, fogalmak biztos alkalmazása a műértelmezésben. A tanult irodalomtörténeti korszakok és stílusirányzatok szemléleti és stíláriis sajátosságainak bemutatása az elsajátított fogalmak alkalmazásával. Az olvasott művek elhelyezése különféle

kontextusokban, például a magyar irodalom történetében, az alkotó életpályájában. A tanult epikai, lírai és drámai művek jelentésének, erkölcsi tartalmának, esztétikai hatóelemeinek feltárása különböző szövegelemző eljárásokkal, műfajelméleti ismeretek alkalmazásával. A kifejezőmódok, stílusesszéközök funkcióinak megfigyelése, értelmezése: a különböző stílusrétegek és a közöttük lévő viszony (például kontraszt) bemutatása néhány tanult irodalmi mű szövegének részleteiben.

Ítéloképeség, erkölcsi és esztétikai érzékenység

A tanult epikus és drámai művekben a szereplők rendszerének társadalmi és lélektani motivációjának bemutatása. A művek szereplőit vezérlő értékek és viselkedési minták azonosítása. Az értékrend és a beszédmód összefüggéseinek vizsgálata. Értelmezések tételmondatainak kiemelése, alátámasztása vagy cáfolata saját érvekkel.

Fogalmak

Klasszicizmus, felvilágosodás, rokokó, szentimentalizmus, romantika; nyelvújítás; komikus eposz, rapszódia, románc, regénytípusok: kaland-, levél-, utazó-, tézis-, karrier- és történelmi regény, verses regény; idő- és értékszembesítő verstípus, létösszegező vers; enciklopédia; irónia, groteszk, pátosz, retorizáltság, műfajkeveredés; klasszikus strófászerkezetek: aszklepiadeszi, alkaioszi, szapphói; szimultán verselés

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább 3 vers, egy 10-15 soros prózarészlet és egy drámarészlet); az idézet célnak és szöveghőnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Berzsenyi Dániel: A közelítő tél és még két műve; Csokonai Vitéz Mihály legalább három műve; Katona József: Bánk bán; Kölcsey Ferenc: Hymnus és három verse, részletek értekező prózájából; Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde, Szózat, A vén cigány és további három verse; Petőfi Sándor: Az apostol, A helység kalapácsa és még öt lírai verse; Arany János: Toldi estéje és még hat verse, köztük legalább két ballada, például Letészem a lantot, A lejtőn, A tölgyek alatt, Epilógus, Mindvégig, A tamburás öreg úr, Ágnes asszony, Tengeri-hántás; Jókai Mór: Az arany ember vagy más regény, vagy három-négy novellája; legalább két epikai mű vagy műrészlet a 19. század első felének világirodalmából, például Hugo, Balzac, Stendhal, Dickens, Hoffmann, Puskin műveiből.

A továbbhaladás feltételei

A kommunikációs helyzetnek megfelelő hangnem, nyelvváltozat, stílusréteg kiválasztása.

Az érvelés alkalmazása irodalmi beszámolóknak, mindennapi kérdések megválaszolásában és különféle tantárgyak feladatainak megoldásában. Definíció, magyarázat, egyszerűbb értekezés (kisértkezés) készítése a tanulmányi munkához kapcsolódóan. Az órai eszmecserékben és az irodalmi művekben megjelenő álláspontok követése, az eltérő vélemények megértése, újrafogalmazása. A kifejezőmódok, stílusesszéközök megfigyelése, értelmezése: a megbeszéltek művek értelmezésének világos összefoglalása.

Tudásanyag megfogalmazása a magyar és a világirodalom kiemelkedő alkotóiról írásban. A tanult irodalomtörténeti korszakok és stílusirányzatok sajátosságainak bemutatása. A feldolgozott epikai, lírai és drámai művek jelentésének, erkölcsi tartalmának tárgyyszerű ismertetése.

11. évfolyam

Magyar nyelv

Heti 1 óra

Évi óraszám: 37

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

Tájékozottság különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás megtalálása ismeretlen kommunikációs helyzetben is. Kommunikációs zavarok felfedezése, elhárítása.

A szabatos, világos és hatásos nyelvi kifejezőmód, a teljes értékű szóbeli és írásbeli kommunikáció érdekében megalapozott döntés nyelvhelyességi, stilisztikai, retorikai kérdésekben.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Kritikai és kreatív olvasással szakmai-tudományos, publicisztikai — írott, audiovizuális, digitális környezetben megjelenő — szövegek, metaforikus, metonimikus jelentésének feltárása, értelmezése. Manipulációs szándékok, technikák felfedezése.

Szépirodalmi, szakmai, publicisztikai szóbeli és írásos szövegek értékelésében a szerkezeti és stílári egység, a vizuális megformáltság, a kifejtettség és információs gazdagság fölismerése, értékelése.

20. századi művek olvasásában, megbeszélésében újfajta befogadói magatartás kialakítása, saját olvasatok indoklása.

Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempont követésével szóban és írásban.

Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között; az ilyen alkotások értelmezési szintjeinek kibontása.

3. Írás, szövegalkotás

Képesség a fogalomhasználat szempontjából is szabatos, igényes kifejezőmód és a szemléletes, egyéni stílus ötvözésére.

A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről önálló vélemény kifejtése szóban és írásban különféle műfajokban: élménybeszámoló, ajánlás, glossza, riport, kísértekezés, audiovizuális, multimédiás műfajok.

Lényegre törő, világos fölépítésű, információban gazdag, kifejtett szöveg alkotása a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformák valamelyikében (pl. digitális formában, multimédiás kiegészítésekkel).

Kreatív gyakorlatok a mondat- és szövegszerkezet stílári lehetőségeinek, a szavak hangulatának, stílusértékének, nyelvrétegbeli stílári különbségének figyelembevételével.

Önálló műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kisepikai és lírai alkotásról többféle elemzési szempont alkalmazásával.

Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli (pl. prezentáció) bemutatása különböző nézőpontból, illetve különféle címzetteknek.

Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között a szöveg értelmezési szintjeinek kibontásával.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Az analízis, jelentésfeltáró és a szöveget egybelátó (holisztikus) szövegelemzési eljárások alkalmazása szakmai-tudományos, ismeretterjesztő, publicisztikai, közéleti (pl. audiovizuális, digitális) szövegek jelentésének értelmezésében.

Szövegformálási, szövegszerkesztési és helyesírási problémák megnevezése, a hibák önálló javítása.

A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatokhoz adott, illetve önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés és válogatás többféle forrásból, jegyzet, vázlat, hivatkozás, forrásjegyzék készítése.

Az ismeretterjesztő (például műelemző, művelődéstörténeti, művészettörténeti, nyelvészeti) irodalom — audiovizuális, digitális források — alkotó felhasználása feljegyzés, beszámoló, értekezés, kiselőadás, hozzászólás, prezentáció formájában.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A tanult jelentéstani, stilisztikai, a szöveg vizuális megjelenésével kapcsolatos jelenségek önálló alkalmazása a műelemzésben, a mindennapi élet nyelvi jelenségeinek megítélésében.

Szakmai-tudományos, publicisztikai, közéleti, szépirodalmi szövegek földolgozása, értelmezése, értékelése jelentéstani és stilisztikai szempontok érvényesítésével (szinonimitás, többértelműség, konkrét és átvitt jelentés; szóképek, alakzatok, hangszimbolika, jóhangzás stb.).

A konnotatív jelentések felfedezésével a szépirodalmi művek üzenetének teljesebb megértése.

Jelentéstani és stilisztikai tanulmányok hasznosítása az egyéni szókincs gazdagításában, a témának, a címzettnek, a műfajnak megfelelő árnyalt kifejezőmód továbbfejlesztésében.

A helyesírás értelmező, esztétikai szerepének megfigyelése különféle szövegekben; e lehetőségek felhasználása saját szövegalkotásban.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Stílus és jelentés a mindennapi nyelvhasználatban

15 óra

A jelentéstan mint a stilisztika alapja: a szavak jelentésének szerkezete, jelentéselemek; a hangalak és jelentés viszonya, jelentésmező.

Motivált és motiválatlan szavak. Stíluselem, stílushatás, állandó és alkalmi stílusérték. Nyelvhelyességi vétségek és stílustalanságok a mindennapi nyelvhasználatban. Az egyéni kifejezés formái a különféle szakmai-tudományos, közéleti, publicisztikai, társalgási stílusrétegekben. Az illusztrációk stílushatása, stílusértéke.

Szépirodalmi stílus

10 óra

Hangszimbolika, ritmusjelenségek. A szóképek (trópusok) nyelvi szempontból. Alakzatok (figurák), az ismétlődés különféle formái a hangzás, a szóhasználat, a mondat és a szöveg szintjén. Egyéb stílus eszközök a szóhasználatban, a mondat és a szövegalkotásban.

Helyesírás

5 óra

A helyesírás értelemtükrözőtő és esztétikai lehetőségei a szépirodalomban és egyéb szövegekben.

7 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.

Fogalmak

Jelentésszerkezet, jelentéselem, jelentésmező, jelhasználati szabály; denotatív, konnotatív jelentés; motiváltság, motivátlanság; stíluselem, stílushatás, állandó és alkalmi stílusérték; metaforizáció.

Szóképek: metafora, hasonlat, metonímia, összetett költői kép; alakzatok: kötőszóhiány, ismétlődés, mondatstilisztikai eszközök: verbális stílus, nominális stílus, hangszimbolika, hangutánzás, hangulatfestés, alliteráció, áthajlás, figura etimologica; eufemizmus, evokáció, archaizálás, egyéni szóalkotás.

A továbbhaladás feltételei

Tájékozottság a különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás váratlan, új kommunikációs helyzetben is.

A 20. századi szépirodalmi és egyéb művek olvasásában, megbeszélésében önálló vélemény kialakítása, indoklása.

Lényegre törő, világos felépítésű közlés a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformában. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről vélemény kifejtése szóban és írásban, különféle műfajokban: kommentár, ajánlás, kísértekezés. Szövegformálási, -szerkesztési, stilisztikai és helyesírási hibák önálló javítása. A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatok megoldásához önálló könyvtári munka, megadott vagy önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés, az információfeldolgozás szabályainak megtartásával.

A tanult jelentéstani, stilisztikai jelenségek megnevezése, alkalmazása a szakmai-tudományos, szépirodalmi szövegek értelmezésében. A helyesírás értelmező szerepének megfigyelése különféle műfajú szövegekben. Adott szempontú műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kisépikai és lírai alkotásról. Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása. Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével. Jellemző hóstípusok, jellegzetes konfliktushelyzetek bemutatása, értelmezése. Stílusirányzatok jellemző vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szürrealizmusig).

11. évfolyam

Irodalom

Heti óraszám: 3

Évi óraszám: 111 óra

TÉMAKÖRÖK	TARTALMAK	TEVÉKENYSÉG
Madách Imre 15 óra	Az ember tragédiája - műelemzés, értelmezés, a mű utóélete (receptiója)	Lényegre törő, világos felépítésű, információban gazdag, kifejtett szöveg alkotása a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformák valamelyikében.
Világirodalom – széppróza, líra, dráma 16 óra	Művek, műrészletek a 19. század második felének európai próza- és drámairodalmából és lírájából: Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrészlete; Csehov és/vagy Ibsen egy drámája; egy-egy szimbolista és/vagy impresszionista lírai alkotás. A lektúr- és a ponyvairodalom megjelenési formái.	Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása, különböző nézőpontból, illetve különféle címzetteknek. Jellemző hóstípusok, jellegzetes élethelyzetek, konfliktushelyzetek (szerelem, megbocsátás, felnőtté válás, bűn, bűnhődés, hazugság, kiszolgáltatottság stb.), személyiségdilemmák felfogása, értelmezése, megvitatása.
Portrék a magyar szépprózából 14 óra	Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye, legalább két novellája; egy novella a századforduló novellairodalmából, pl. Krúdy Gyula, Bródy Sándor, Petelei István egy novellája; Móricz Zsigmond egy regénye vagy két novellája.	

<p>Ady Endre</p> <p>15 óra</p>	<p>Jellemző témák, korszakok az életműben, legalább nyolc mű, tematikai változatosságban, egy ciklus mélyebb ismerete és egy publicisztikai mű</p>	<p>Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között, ezen alkotások értelmezési szintjeinek kibontása.</p>
<p>Portrék a Nyugat első nemzedékéből</p> <p>12 óra</p>	<p>Karinthy Frigyes három műve, köztük legalább két szépprózai alkotás; Juhász Gyula, Tóth Árpád két-két műve; 1-2 mű a Nyugat szerzőitől (pl. Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán).</p>	<p>Annak megvitatása, indoklása, hogy a különféle alkotásoknak, magatartásformáknak, világlátásnak milyen szerepe van az életművek alakításában.</p>
<p>Babits Mihály</p> <p>12 óra</p>	<p>Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább nyolc mű, köztük a Jónás könyve, továbbá egy esszé vagy tanulmányrészlet.</p>	<p>Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével</p>
<p>Kosztolányi Dezső</p> <p>12 óra</p>	<p>Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább két novella, egy regény, öt vers és egy esszé vagy esszérészlet</p>	<p>Önálló műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kispika és lírai alkotásról többféle elemzési szempont alkalmazásával. Az emberi kapcsolatok mikrotörténeteinek, a kapcsolatok szociális tartalmainak érzékelése, felfogása, értékelése</p>
<p>15 óra</p>	<p>Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés</p>	

Általánosan érvényes tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

A szabatos, világos és hatásos nyelvi kifejezőmód

Szövegértés

Szépirodalmi szövegek értékelésében a szerkezeti és stiláris egység, a kifejtettség és információs gazdagság felismerése, értékelése. 20. századi művek olvasásában, megbeszélésében újfajta befogadói magatartás kialakítása, saját olvasatok indoklása.

Szövegalkotás

Képesség a fogalomhasználat szempontjából is szabatos, igényes kifejezőmód és a szemléletes, egyéni stílus ötvözésére. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről önálló vélemény kifejtése szóban és írásban különféle műfajokban: élménybeszámoló, ajánlás, glossza, riport, kísértekezés.

Irodalmi kifejezésformák

A magyar és az európai hagyományok és a modernség együtthatásának, egyedi megjelenési formáinak észrevétele, megnevezése az életművekben, az egyes alkotásokban. Stílusirányzatok jellemző, esetleg mozgalmoszerű vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szürrealizmusig). Irányzatok korszakolása, csoportosítása, jellemző vonások, jellegzetes műalkotások társítása.

Irodalmi műveltség, ítélőképesség, erkölcsi érzékenység és tudatosság

Világlátási, társadalomkritikai, filozófiai hatások megfigyelése az életművekben, egyes alkotásokban, a lehetséges értelmezések mérlegelése, összevetése, a különbségek megfogalmazása. A tárgyalt korszak stílusirányzati sokszínűségének bizonyítása; az egyes irányzatok egymás mellett éléséből néhány következtetés megfogalmazása.

Tanulási képesség

A hosszabb főkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatokhoz adott, illetve önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés és válogatás többféle forrásból, jegyzet, vázlat, hivatkozás, forrásjegyzék készítése. Az ismeretterjesztő (például műelemző, művelődéstörténeti, művészettörténeti, nyelvészeti) irodalom alkotó felhasználása feljegyzés, beszámoló, értekezés, kiselőadás, hozzászólás formájában

Fogalmak

Pozitivizmus, naturalizmus, impresszionizmus, szimbolizmus, szecesszió; hangulatlíra, szerepvers, önmegszólító verstípus, képvers; fejlődésregény, karrierregény, polifonikus regény, regényciklus, novellaciklus; drámai költemény, analitikus dráma, drámaiatlan dráma, tragikomédia; esszé, karcolat; paródia, látvány, látomás, hőstípus, parafrázis; kevert ritmusú vers, szabad vers.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább öt vers a tanultakból, egy-egy 15-20 soros epikai és drámarészlet); az idézetek célnak és szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Madách Imre: Az ember tragédiája; Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye; egy-két novella a századforduló novellairodalmából, pl. Krúdy Gyula, Bródy Sándor, Petelei István stb.; Móricz Zsigmond egy regénye, például Az isten háta mögött, Árvácska, Tündérvilla és két novellája; Ady Endre: Az eltévedt lovas, A Sion-hegy alatt és más hat vers, például Góg és Magóg fia vagyok én, Kocsi-út az éjszakában, A Tisza-parton Az ős Kaján, Héja-nász az avaron és egy publicisztikai műve; Karinthy Frigyes két műve; Juhász Gyula, Tóth Árpád legalább két-két verse; néhány mű a Nyugat szerzőitől, például Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán; Babits Mihály: Jónás könyve és még legalább hét mű, köztük az Esti kérdés, Balázsolás, továbbá egy esszé- vagy tanulmányrészlet; Kosztolányi Dezső legalább két novellája, egy regénye vagy regényrészlete, néhány verse, egy esszéje vagy esszérészlete; Stendhal, Balzac, Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrészlete; Ibsen vagy Csehov egy drámája;

A továbbhaladás feltételei

20. századi szépirodalmi és egyéb művek olvasásában, megbeszélésében önálló vélemény kialakítása, indoklása.

Lényegre törő, világos felépítésű közlés a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformában. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről vélemény kifejtése szóban és írásban, különféle műfajokban: kommentár, ajánlás, kisértkezés. A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatok megoldásához önálló könyvtári munka, megadott vagy önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés, az információ-feldolgozás szabályainak megtartásával.

Adott szempontú műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kisepikai és lírai alkotásról. Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása. Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével. Jellemző hőstípusok, jellegzetes konfliktushelyzetek bemutatása, értelmezése. Stílusirányzatok jellemző vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szecesszióig).

Az összetett drámai konvenciók alkalmazása a csoportos improvizációkban. A legfontosabb színházi műfajok és stílusok ismerete, felismerése. A legfontosabb színházi és drámai fogalmak ismerete. Részvétel maszk készítésében és/vagy maszkos improvizációban. Részvétel legalább egy, a tanult mozgáselemekre épülő mozgásetűd létrehozásában.

12. évfolyam

Magyar nyelv

Heti 1 óra

Évi óraszám: 32

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

Az egyéni, a kisközösségi, a nyilvános, a közéleti és a tömegkommunikációra vonatkozó ismeretek összefoglalása és alkalmazása a nyelvhasználatban minden beszédhelyzetben és a szépirodalmi nyelvi jelenségek megítélésében, a saját nyelvi teljesítmény csiszolásában, az önkorrekcióban. Kommunikatív szempontok tudatos alkalmazása a különféle szövegek elemzésében, értékelésében: a kommunikációs funkció, előfeltevések, tudáskeret, pragmatikai jelentés stb. megítélésében. Az irodalom létformáját figyelembe vevő olvasói magatartás, érzelmi és értelmi érvekkel alátámasztott véleményformálás, a vélemény tárgyyszerű megfogalmazása.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Kritikai érzék különféle műfajú és témájú és megjelenésű (pl. multimédiás-digitális, audiovizuális) szövegek magvasságának, koherenciájának, szerkezeti és stiláris minőségének mérlegelő értékelésében, a szerzői előfeltevés, vélemény fölismerése, rekonstruálása.

Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok alapján az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi háttérének és a szöveg jelentésének önálló feltárása, megvitatása. Egyszerűbb irodalomelméleti, nyelvészeti szakszövegek olvasása, földolgozása, ismeretanyaguk beépítése a tanult anyagba.

Annak alkalmazása, hogyan hat egymásra a szöveg és az olvasó világismerete (előzetes tudása, élettapasztalata, érzelmei, képzetei).

Nyitottság a jelenkori irodalmi szövegek befogadásában, megértésében a szokatlan szerkezetű, nyelvhasználatú művek, a magyar és az európai szöveggyománnyt újraíró, újraértelmező művek befogadása iránt.

3. Írás, szövegalkotás

Adott vagy önállóan megnevezett probléma többoldalú megközelítése, földolgozása a tárgyalási szempontok sokfélesége közötti mérlegelés, a döntés indoklása.

Gyakorlottság az értekezés és esszé írásában, prezentáció, multimédiás szöveg alkotásában megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban és a vizuális elemek tudatos alkalmazásával.

A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles, lényegre törő szóbeli előadás különféle közlésformákban (ismertetés, összehasonlítás, kifejtés, összegezés, prezentáció).

Az irodalmi és más olvasmányok széles választékát magában foglaló tájékozottság és személyes érintettség kifejezése a műfajnak, a témának, a címzettnek megfelelően szóban és írásban.

4. A tanulási képesség fejlesztése

A továbbtanulásra való fölkészülésként egyéni kutatómunka alapján nagyobb lélegzetű dolgozat megírása, prezentáció készítése a könyvtárhasználat, digitális források alkalmazása, szakszerű anyaggyűjtés, rendezés, kidolgozás, forrásjelölés tudásanyagának hasznosításával.

Önálló tájékozódás a kortárs irodalmi nyilvánosságban, például antológiákban, az irodalmi ismeretterjesztés (könyvajánlás, könyvismertetés) műfajaiban, a televíziós, a filmes adaptáció néhány kérdésében.

Tematikus tájékozódás nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő információforrásokban (például irodalmi adatbázisok, CD-ROM, magyar elektronikus könyvtár), irodalmi és más kérdések megvitatásához információk kiválasztása és újrendezése.
Erkölcsei dilemma, irodalmi élmény értelmezéséhez, megvitatásához érvek felkutatása, válogatása, értékelése.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Általános nyelvészeti ismeretek felhasználása a nyelvszemlélet tudatosításában, a konkrét nyelvi jelenségek helyes megítélésében.

Nyelvművelő kérdések szakszerű megválaszolása annak tudatában, hogy a nyelv jelen állapota nyelvtörténeti fejlődés eredménye, hogy a szinkronia és diakronia, valamint a nyelvi rétegzettség és a társadalom rétegzettsége elválaszthatatlan egymástól.

Kellő tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között. A legfontosabb nyelvemlékeink (a tihanyi alapítólevél, Halotti beszéd, Ómagyar Mária-siralom) megismerése. Nyelvtörténeti-nyelvtudományi kézikönyvek (pl. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára — TESZ) megismerése, használata.

A magyar nyelv történeti korszakairól szerzett tudás összekapcsolása az irodalomtörténeti tanulmányokkal.

Ismeret és véleményalkotás a nyelvtervezés néhány alapvető kérdéséről (nyelvvédelem és nyelvművelés).

A magyar nyelv eredetéről kialakított elméletek ismeretében elhatárolódás a tudománytalan nyelvrokonítástól, de nyitottság az újabb tudományos kutatások irányában.

A nyelvtörténeti és leíró nyelvtani ismeretek birtokában felelős magatartás a magyar nyelv értékeinek őrzésében, aktív védelmében.

A magyar nyelv rendszeréről, a beszédnek a társadalomban és az egyén életében betöltött szerepéről tanultak áttekintésével fölkészülés az érettségire és a továbbtanulásra.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Általános nyelvi ismeretek

A nyelv mint jelrendszer. A beszéd mint cselekvés. Nyelv és gondolkodás, a magyar nyelv és kultúra viszonya. Az európai nyelvcsaládok, nyelvtípusok.

2 óra

A magyar nyelv története

Változás és állandóság a nyelvben. A magyar nyelv eredete, rokonsága, érintkezése más nyelvekkel. Az összehasonlító nyelvtudomány módszerei. A magyar nyelv fő nyelvtörténeti korszakai.
A jelentésváltozások. A magyar helyesírás történetének főbb állomásai.

8 óra

Nyelv és társadalom

Fejlődési irányok, változások a mai magyar nyelvben. Nyelvünk helyzete a határon túl. A nyelvtervezés elvei és feladatai.

6 óra

Az anyanyelvi ismeretek összefoglalása és rendszerezése

A kommunikáció tényezői és funkció. Az igényes egyéni és közösségi kommunikációs magatartás követelményei. A nyelvi szintek grammatikája (hangtan, szó- és alaktan, mondattan). A szöveg fogalma. A különféle szövegfajták tartalmi és formai jellemzőinek kapcsolata a kommunikációs folyamattal. A kommunikáció

10 óra

pragmatikai szintje, jelenségei. Esszé, érvelés, vita és multimédiás, audiovizuális megjelenítés formái, eszközei (pl. prezentáció). A gyakorlati írásbeliség jellemző műfajai, azok sajátos formai és tartalmi elemei.

6 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.

Fogalmak

Jel, jelrendszer, beszédett; indoeurópai nyelvek, finnugor nyelvcsalád, a főbb nyelvtípusok; összehasonlító nyelvtudomány, diakrónia, szinkrónia; nyelvemlék, szórványemlék, vendégszöveg, kódex, ősnymtatvány; ősi szavak, jövevény- és idegen szavak, belső keletkezésű szavak; a magyar nyelv történeti korszakai: nyelvemléktelen kor, ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor, nyelvújítás, újmagyar kor, mai nyelvhasználat, kevert nyelvűség, kettős nyelvűség, kétnyelvűség.

A továbbhaladás feltételei

A megértést biztosító olvasni tudás; törekvés a rendezett, olvasható írásképre, megfelelő helyesírásra minden írásbeli munkában. A páros, a kisközösségi, a magán- és közéleti kommunikációról, a tömegkommunikációról tanultak alkalmazása az egyéni nyelvhasználatban, a különféle szövegműfajok értelmezésében.

Új szakmai, publicisztikai, gyakorlati szövegek megértése. Világos felépítésű, szabatos szöveg alkotása a mindennapi élet problémáiról, irodalmi élményekről szóban és írásban. A könyvtár lehetőségeinek felhasználása önálló feladatok megoldásához: szakszerű anyaggyűjtés, -feldolgozás, idézés.

Tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között, a magyar nyelv legfőbb történeti korszakairól, példák bemutatása a legfőbb nyelvi változásokról.

Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok birtokában az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi háttérének és a szöveg jelentésének értelmezése. Értekezés és esszé írása megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban, a szövegalkotás vizuális kifejező lehetőségeinek tudatos alkalmazásával. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles szóbeli előadás, ismertetés, összegezés. Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése.

12. évfolyam

Irodalom

Heti 3 óra

Évi óraszám: 96

TÉMAKÖRÖK	TARTALMAK	TEVÉKENYSÉG
Stílusirányzatok, képek, formák 4 óra	Művek az európai és magyar avantgárd irányzataiból (pl. Apollinaire, Kassák Lajos).	Egyszerűbb irodalomelméleti, szakszövegek olvasása, feldolgozása, ismeret-anyaguk beépítése a tanult anyagba. A művészeti ágak (irodalom, zene, építészet, képző-művészet, színház, film) kölcsönhatásának bemutatása példákkal.
József Attila 13 óra	Jellemző témák és korszakok az életműben, legalább nyolc-tíz mű tematikai változatosságban	Annak alkalmazása, hogyan hat egymásra a szöveg és az olvasó világismerete (előzetes tudása, élet-tapasztalata, érzelmei, képzetei).
Portrék a magyar irodalomból 11 óra	Szabó Lőrinc 2-3 műve, köztük egy versciklus részletei; Radnóti Miklós négy műve, köztük legalább egy ekloga, Márai Sándor egy-két műve vagy szépprózai műrészlete	Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése, történeti változásainak vizsgálata.
Szerzők és művek 7 óra	Németh László két műve, köztük egy esszé vagy részlete; Illyés Gyula egy prózája, két verse.	Erkölcsei dilemma, irodalmi élmény értelmezéséhez, megvitatásához érvek felkutatása, válogatása, értékelése.
Világirodalom a 20. században 1. 10 óra	Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete, pl. Franz Kafka, Thomas Mann, Hemingway, Brecht, Garcia Lorca, Bulgakov.	Műnemi, poétikai stb. fogalmak változó jelentésének megfigyelése, bizonyítása a műnek, témának és a kontextusnak megfelelő alkalmazással.
Széppróza, líra, dráma	Ottlik Géza egy regénye, részlete vagy két	Az irodalmi szövegek egymásra utaltságát és

13 óra	kisprózája; Weöres Sándor két-három műve; Pilinszky János két-három verse és egy prózája; Örkény István 2-3 műve, köztük egyperecesek és egy dráma vagy drámarészlet.	összekapcsolódását bizonyító kortárs irodalmi szövegek gyűjtése, megfigyelése, a rájátszás, az evokáció bizonyítása. Néhány példával bizonyítása annak, hogy az irodalom egyrészt folyamatos, másrészt történetileg változó hagyomány. Egyéni kutatómunka alapján nagyobb lélegzetű dolgozat megírása: a könyvtár-használat, szakszerű anyaggyűjtés, rendezés, kidolgozás, forrásjelölés tudásanyagának hasznosításával.
Világirodalom a 20. században 2. 12 óra	Szépprózai művek, műrészletek, legalább három szerző egy-egy alkotása, legalább egy dráma: pl. Camus, Golding, Garcia Marquez, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal	Adott vagy önállóan megnevezett probléma többoldalú megközelítése, feldolgozása, a tárgyalási szempontok sokfélesége közötti mérlegelés, a döntés indoklása. Világszemlélet, filozófia, magatartásforma változatai és művészi megjelenései: legalább egy korszak két művészeti ágának, tematikus és kifejezőmódbeli sajátosságainak összehasonlítása. A művekhez kapcsolódó színházi konvenciók alapján korok színházának bemutatása.
Kortárs magyar irodalom 9 óra	Művek, műrészletek a kortárs hazai és határon túli magyar irodalomból, legalább három szerzőtől (legalább egyikük az 1980-tól napjainkig terjedő időszakból) pl. Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos, Vas István és mások. (Két-három vers, egy esszé vagy más prózarészlet.) Legalább egy regény a 20. század második felének magyar irodalmából.	Önálló tájékozódás a kortárs irodalmi nyilvánosságban, például antológiákban, az irodalmi ismeretterjesztés (könyvajánlás, könyv-ismertetés) műfajaiban, a televíziós, a filmes adaptáció néhány kérdésében. Jellegzetes tendenciák, magatartásformák megvitatása, a közelmúlt és a jelenkor problémáinak megjelenítésében. Törekvés a kortárs kultúrában való önálló tájékozódásra.
Az irodalom határterületei 3 óra	Az irodalom létmódja filmen, televízióban, dalszövegben, a virtuális valóságban	Tematikus tájékozódás nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő információforrásokban. Az irodalom határ-területeinek néhány példával történő bemutatása: művek és műfajok, amelyeknek

érintkezési pontjai vannak más művészetekkel, továbbá azok a kialakult vagy formálódó "műfajok", amelyek kívül esnek az esztétikai értékítélet határán, de befolyásolják az ízlést és a világgépet (pl.folklór, tömegkultúra, zene).

A szórakoztató irodalom vonzerejének és csapdáinak megfigyelése, értelmezése, tipikus műfajainak, helyzeteinek, motívumainak bemutatása.

Regionális kultúra

2 óra

A régió, település kulturális, irodalmi hagyományaira, jellegzetességeire vonatkozó ismeretek összefoglalása, összegzése

Tájékozódás a régió, a település kulturális, irodalmi hagyományaiban a helyi kultúraközvetítő intézmények körében.

12 óra

Összefoglalás, témazáró íratása, ismétlés

Általánosan érvényes tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

Az irodalom létformáját figyelembe vevő olvasói magatartás, érzelmi és értelmi érvekkel alátámasztott véleményformálás, a vélemény tárgyyszerű megfogalmazása.

Szövegértés

A jelen irodalmi szövegek befogadásában, megértésében nyitottság a szokatlan szerkezetű, nyelvhasználatú művek, a magyar és az európai szöveghagyományt újraíró, újraértelmező művek befogadása iránt.

Szövegalkotás

Gyakorlottság az értekezés és esszé írásában, megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel szabatos és egyéni stílusban. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles, lényegre törő szóbeli előadás különféle közlésformákban (ismertetés, összehasonlítás, kifejtés, összegezés). Az irodalmi és más olvasmányok széles választékát magában foglaló tájékozottság és személyes érintettség kifejezése a műfajnak, a témának, a címzettnek megfelelően szóban és írásban.

Tanulási képesség

Irodalmi kérdések megvitatásához információk kiválasztása és újrendezése.

Irodalmi kifejezésformák

Az olvasott művekben a téma, a kompozíció, a nyelvhasználat, a motívumok összefüggései; a szépirodalom nyelvének megváltozását jelző jelenségek megfigyelése. Az elemzési jártasság

fokozatos bővítése a tanult szövegtani, jelentéstani, stilisztikai, retorikai ismeretekkel. Következtetések megfogalmazása az újonnan olvasott művek műnemi, műfaji sajátosságaiból, irányzati, egyedi stílusbeli jellemzőkből, előadásmódból, versformákból - szakaszerű fogalomhasználattal.

Irodalmi műveltség, ítélőképesség, erkölcsi érzékenység és tudatosság

Életművek, szerzői portrék ismeretének bizonyítása. Néhány szerző (például József Attila, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály) utóéletének, hatásának megfigyelése az irodalmi hagyományban, a kortárs irodalomban, művészetben.

A magyar irodalom korszakainak főbb jellemzői: tények és példák az olvasott művekből. Alapvető kronológiai és irodalmi topográfiai tájékozottság. Életművek és műalkotások gondolati, tematikus, motívikus összevetése.

Fogalmak

Avantgárd, futurizmus, expresszionizmus, szürrealizmus, aktivizmus, egzisztencializmus, posztmodern, tömegkultúra, virtualitás; ekloga, idill, bukolika, tárgyias költészet, négy soros, egysoros, hosszú vers; szonettciklus; esszéregény; abszurd dráma, epikus dráma és színház; szociográfia; utópia, ellenutópia, napló; komplex kép, síkváltás, archetípus, toposz, mítosz, intertextualitás, reflexió, parabola, abszurd; szubjektív idő, objektív idő.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább 3 vers és egy-egy 15-20 soros epikai és drámarészlet.)

Az idézetek célnak és szövegkörnyezetnek megfelelő alkalmazása.

Szerzők és művek

József Attila: Óda és további 6-8 műve, legalább egy vers választhatóan: a Külvárosi éj, A város peremén, Téli éjszaka közül és legalább egy Karóval jöttél..., Tudod, hogy nincs bocsánat, Bukj föl az árból, Talán eltűnök hirtelen..., Íme, hát megleltem hazámat című versek közül; Szabó Lőrinc: 2-3 műve, köztük egy versciklus részletei; Illyés Gyula: egy prózája, pl. Puszták népe vagy egy részlete és két verse; Radnóti Miklós: négy mű, köztük egy ekloga; Németh László: egy szépprózai mű vagy részlete, egy esszé; Márai Sándor: egy mű vagy egy szépprózai műrészlet; Ottlik Géza: egy regénye, pl. az Iskola a határon vagy két kisprózája; Weöres Sándor két-három műve; Pilinszky János és Nemes Nagy Ágnes két-két verse és egy esszéje, Örkény István 2-3 műve köztük egypercesek és egy dráma; művek, műrészletek a kortárs magyar irodalomból, legalább egy regény a 20. század második felének magyar irodalmából.

Szerzők és művek az avantgárd magyar és világirodalmából, például Kassák Lajos, Apollinaire egy-két műve.

Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete a 20. századi világirodalomból, pl. Franz Kafka néhány novellája vagy regényrészlete; Thomas Mann egy-két novellája vagy regényrészlete, Hemingway-novellák vagy regényrészlet, Garcia Lorca néhány lírai alkotása, Brecht egy színműve, Bulgakov egy műve vagy részlete, pl. Mester és Margarita; művek, műrészletek és legalább egy dráma, pl. Camus, Garcia Marquez, Golding, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal műveiből.

A továbbhaladás feltételei

Értekezés és esszé írása megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles szóbeli előadás, ismertetés, összegezés. Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése.

Életművek ismeretének bizonyítása: az alkotói pálya jelentős irodalomtörténeti tényeinek, tematikai, formabeli változatosságának bemutatásával. Művek közötti kapcsolatok, témák, fölismerése és értékelése. A pályakép néhány tematikus, műfajbeli, tartalmi változásának bemutatása, összhangban az egyes életművek sajátosságaival. Néhány korábban tanult szerző 20. századi utóélete, hatása az irodalmi hagyományban. Portré: a szerző és műve, az életmű jellemző témáinak, műfajainak bemutatásával.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

specializáció, fakultáció

11-12. évfolyam

Célkitűzések

A magyar nyelv és irodalom tantárgy ezen képzési terve elsősorban az emelt szintű érettségire készülő, ill. a felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó tanulók számára készült. Célja (a középszintnél megfogalmazottakon túl), hogy a hallgatók bővebb, a középszintet meghaladó irodalomtörténeti és –elméleti, valamint nyelvi ismeretekre tegyenek szert, illetve bonyolultabb ismeretszerzési eljárásokat, összetettebb rendszerezési, alkalmazási, összehasonlítási és elemzési szempontokat sajátítsanak el. Mindezekkel magasabb fokú gondolkodási, önállóbb ítéletalkotási képességek kialakítását kívánjuk elérni.

Nyelvi téren a cél az alkalmazott fogalmak megnevezése, rendszerbeli összefüggésük pontos ismerete; az igényes, stílusos szövegalkotás a műfaji sokszínűség adta lehetőségekkel; a mondat- és szövegfonetikai eszközök alapos elsajátítása és magas színvonalú alkalmazása előadásban és szövegmondásban; a nyelvművelés fontosságának tudatosítása és elveinek érvényesítése a köznyelvi változások megítélésében; a nyelv és gondolkodás összefüggéseinek, a nyelv és megismerés viszonyának tudatosítása.

Az irodalom területén a következőket kívánjuk hallgatóinknál elérni: az irodalom- és művelődéstörténeti korszakok, folyamatok ismerete; az irodalmi jelenségek időrendi áttekintése, a művek ill. szerzők kapcsán jellemző tények, összefüggések ismerete, értelmezése, ezek hivatkozási, újraértelmezési alkalmazásainak feltárása; szövegekben az irodalmi hagyomány felismerése; tények, vélemények, jellegzetességek alkalmazásával saját értékelés; a különböző művészeti ágak azonosságainak, kölcsönhatásainak ismerete; a világszemlélet, filozófia, életforma koronkénti meghatározottságainak és művészi megjelenéseinek vizsgálata; fogalmak értelmezése, meghatározása, összehasonlítása történeti kontextusokban is; fogalmak változó érvényességéből következők megfogalmazása (*pl. a köznyelvi norma alakulása, az irodalmiság fogalmának változásai*).

A specializáció, ill. fakultáció témakörei megegyeznek a 11-12. év magyar nyelv ill. irodalom tárgy helyi tantervének témaköreivel. A feltüntetett órakeretek a tartalmakban és a belépő tevékenységekben lévő (az emelt szintű érettségi követelményében meghatározott) többletfeladatok teljesítésére szolgálnak.

11. évfolyam

Magyar nyelv

Évi óraszám: 37

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Stílus és jelentés a mindennapi nyelvhasználatban

10 óra

A szóhasználat nyelvtani, jelentésbeli és stiláris kötöttségei.
A jelentés fogalmi megközelítései: szóelemek (grammatikai jelentés), lexémák (szótári szavak), szószerkezetek (grammatikai viszonyok) jelentése, állandósult szókapcsolatok, szóértékű nyelvi elemek jelentésviszonyai.
Nyelv, beszéd, szöveg és stílus összefüggése, a stílusérték fogalma, a konnotatív és a denotatív jelentéssel összefüggésben is.
A szójelentés változásai.
Stílusvariánsok nyelvi-nyelvtani elemzése és alkalmazása.
Következtetések megfogalmazása a nyelvi-stilisztikai eszközök lehetőségeiről.

Szépirodalmi stílus

15 óra

Összetett képrendszerek, képi hálózatok, jelképrendszerek.
Az alakzatok egyéb fajtái: paradoxon, oxymoron, inverzió
Irodalmi és nem irodalmi szövegek stílushatásának komplex értékelése.
A mondatszerkezet stiláris változatai – a verbális stílus, a nominális stílus, hiányos mondat, körmondat.
A stílusrétegeket elkülönítő tényezők.
Nyelvi-stilisztikai variánsok összehasonlító elemzése különböző stílusrétegekből vett szövegek körében.

Helyesírás

5 óra

A helyesírás értelemtükrözőtő és esztétikai lehetőségei a szépirodalomban és egyéb szövegekben.

7 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.

Belépő tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

Tájékozottság különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás megtalálása ismeretlen kommunikációs helyzetben is. A teljes értékű szóbeli és írásbeli kommunikáció érdekében megalapozott döntés nyelvhelyességi, stilisztikai, retorikai kérdésekben; a beszédpartnerek szempontjainak (előismeret, tájékozottság, érintettség, cél) figyelembe vételével.

Szövegértés

Kritikai és kreatív olvasással szakmai-tudományos, publicisztikai szövegek metaforikus, metonimikus jelentésének feltárása, értelmezése. Szakmai, publicisztikai szóbeli és írásos

szövegek értékelésében a szerkezeti és stiláris egység, a kifejtettség és információs gazdagság felismerése, értékelése.

Szövegalkotás

Kreatív gyakorlatok a mondat- és szövegszerkezet stiláris lehetőségeinek, a szavak hangulatának, stílusértékének, nyelvrétegbeli stiláris különbségének figyelembevételével. A szövegalkotási képesség bizonyítása az ismertetés, magyarázat, fejtegetés, definíció műfajában

Tanulási képesség

Az analízáló, jelentésfeltáró és a szöveget egybelátó (holisztikus) szövegelemzési eljárások alkalmazása szakmai tudományos, ismeretterjesztő, publicisztikai, közéleti szövegek jelentésének értelmezésében. Szövegformálási, szövegszerkesztési és helyesírási problémák megnevezése, a hibák önálló javítása.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete

A tanult jelentéstani, stilisztikai jelenségek fogalmi szintű megnevezése, e tudásanyag önálló alkalmazása a műelemzésben, a mindennapi élet nyelvi jelenségeinek megítélésében. Szakmai-tudományos, publicisztikai, közéleti, szépirodalmi szövegek feldolgozása, értelmezése, értékelése jelentéstani és stilisztikai szempontok érvényesítésével (szinonimitás, többértelműség, konkrét és átvitt jelentés; szóképek, alakzatok, hangszimbolika, jóhangzás stb.). A konnotatív jelentések felfedezésével a szépirodalmi művek üzenetének teljesebb megértése. Stílusrétegek, korstílusok jellemzése példákkal. A stílusesszék felismerése, értelmezése, értékelése. Célirányos információszerzés anyanyelvi, nyelvművelési tárgyú nyomtatott és elektronikus anyagokban. Jelentéstani és stilisztikai tanulmányok hasznosítása az egyéni szókinész gazdagításában, a témának, a címzettnek, a műfajnak megfelelő árnyalt kifejezőmód továbbfejlesztésében. A helyesírás értelmező, esztétikai szerepének megfigyelése különféle szövegekben; e lehetőségek felhasználása saját szövegalkotásban.

Fogalmak

Jelentésmező, denotatív, konnotatív jelentés; motiváltság, motivátlanság; stílusárnyalat, metaforizáció; színekdoché, ellipszis, oxymoron; mondatstilisztikai eszközök: verbális stílus, nominális stílus, körmondat, poétizáció.

A továbbhaladás feltételei

Tájékozottság a különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás váratlan, új kommunikációs helyzetben is. Lényegre törő, világos felépítésű közlés a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformában. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről vélemény kifejtése szóban és írásban, különféle műfajokban: kommentár, ajánlás, kisértékezés. Szövegformálási, -szerkesztési, stilisztikai és helyesírási hibák önálló javítása. A hosszabb főlkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatok megoldásához önálló könyvtári munka, megadott vagy önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés, az információ-feldolgozás szabályainak megtartásával. A tanult jelentéstani, stilisztikai jelenségek megnevezése, alkalmazása a szakmai-tudományos, szépirodalmi szövegek értelmezésében. A helyesírás értelmező szerepének megfigyelése különféle műfajú szövegekben.

11. évfolyam

Irodalom

Évi óraszám: 37

TÉMAKÖRÖK	TARTALMAK	TEVÉKENYSÉG
Madách Imre 5 óra	Az ember tragédiája - műelemzés, értelmezés	A műnemi, műfaji sajátosságok összefüggése a korszak szellemi és stílusirányzataival; a szöveg motivikus kapcsolatai, a felvetett kérdések etikai, esztétikai, filozófiai elmélyítése; a mű fogadtatása; világirodalmi párhuzamok; a művészeti ágak egymásra hatásának példái (illusztrációk a műhöz). Színház és dráma: színpadi megjelenítések összevetése.
Világirodalom – széppróza, líra, dráma 4 óra	Művek, műrészletek a 19. század második felének európai próza- és drámairodalmából és lírájából. Gogol, Tolsztoj és Dosztojevszkij egy-egy műve (2 regény min.) Csehov és Ibsen egy-egy drámája; egy-egy szimbolista és/vagy impresszionista lírai alkotás.	Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása, különböző nézőpontból, illetve különféle címzetteknek. Művek értelmezése – <i>pl. műfaji sajátosságok, a téma, a kompozíció összefüggései, a lehetséges és szükséges stíluskorszakbeli, stílustörténeti vonatkozások</i> – a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is. Jellemző hőstípusok, jellegzetes élethelyzetek, konfliktushelyzetek (szerelem, megbocsátás, felnőtté válás, bűn, bűnhődés, hazugság, kiszolgáltatottság stb.), személyiségdilemmák felfogása, értelmezése, megvitatása.
Portrék a magyar szépprózából 4 óra	Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye, legalább két novellája; Krúdy Gyula két novellája; Móricz Zsigmond egy regénye, két novellája.	Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempont követésével szóban és írásban. Az értékek átrendeződésének, az értékkeresés és értékválság folyamatának megfigyelése, értelmezése és egy vagy több mű alapján következtetések megfogalmazása. Tájékozottság a korszakban, a kortársak között, az iro-

		dalmi hagyományban. Műfaji, kifejezésmódbeli, tematikai sajátosságok a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is. A művekben felvetett kérdések néhány etikai, esztétikai, filozófiai vonatkozása.
Ady Endre	Jellemző témák, korszakok az életműben, legalább nyolc mű, tematikai változatosságban, egy ciklus mélyebb ismerete és egy publicisztikai mű	Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között, ezen alkotások értelmezési szintjeinek kibontása.
4 óra		
Portrék a Nyugat első nemzedékéből	Karinthy Frigyes három műve, köztük legalább két szépprózai alkotás; Juhász Gyula, Tóth Árpád két-két műve; néhány mű a Nyugat szerzőitől (pl.Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán).	Annak megvitatása, indoklása, hogy a különféle alkotóknak, magatartásformáknak, világlátásnak milyen szerepe van az életművek alakításában
4 óra		
Babits Mihály	Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább nyolc mű, köztük a Jónás könyve, továbbá egy esszé vagy tanulmányrészlet.	Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével.
4 óra		
Kosztolányi Dezső	Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább két novella, egy regény, öt vers és egy esszé vagy esszérészlet.	Önálló műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kisepika és lírai alkotásról többféle elemzési szempont alkalmazásával. Az emberi kapcsolatok mikrotörténeteinek, a kapcsolatok szociális tartalmainak érzékelése, felfogása, értékelése.
4 óra		
8 óra	Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.	

Általánosan érvényes tevékenységek

Kulturált nyelvi magatartás

A szabatos, világos és hatásos nyelvi kifejezésmód

Szövegértés

Szépirodalmi szövegek értékelésében a szerkezeti és stiláris egység, a kifejtettség és információs gazdagság felismerése, értékelése. 20. századi művek olvasásában, megbeszélésében újfajta befogadói magatartás kialakítása, saját olvasatok indoklása.

Szövegalkotás

Képesség a fogalomhasználat szempontjából is szabatos, igényes kifejezőmód és a szemléletes, egyéni stílus ötvözésére. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről, ill. nem irodalmi jellegű témák köréből. önálló vélemény kifejtése szóban és írásban különféle műfajokban: élménybeszámoló, ajánlás, glossza, riport, értekezés, esszé, összefoglalás műfajában.

Irodalmi kifejezésformák

A magyar és az európai hagyományok és a modernség együtthatásának, egyedi megjelenési formáinak észrevétele, megnevezése az életművekben, az egyes alkotásokban. Stílusirányzatok jellemző, esetleg mozgalmoszerű vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szürrealizmusig). Irányzatok korszakolása, csoportosítása, jellemző vonások, jellegzetes műalkotások társítása. A tárgyalt fogalmak értelmezése szélesebb (történeti) kontextusban; a fogalom változó érvényességéből következő következtetések megfogalmazása.

Irodalmi műveltség, ítélőképesség, erkölcsi érzékenység és tudatosság

Világlátási, társadalomkritikai, filozófiai hatások megfigyelése az életművekben, egyes alkotásokban, a különbségek megfogalmazása, a lehetséges értelmezések, vélemények mérlegelése, összevetése. A tárgyalt korszak átfogó ismerete, stílusbeli sokszínűségének bizonyítása az irányzatok jellemzőinek a korszak jellegének ismeretével.

Ady Endre, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső életműve kapcsán: az életút, az életmű jelentős tényei; kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői, néhány kortárs megnevezése. A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.

A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok. Kötetek, ciklusok, témák, motívumok. Művek hatása, fogadtatása – egy-két példa alapján. A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmi-kulturális hagyományban. Kritikák, különböző interpretációk

Tanulási képesség

A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatokhoz adott, illetve önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés és válogatás többféle forrásból, jegyzet, vázlat, hivatkozás, forrásjegyzék készítése. Az ismeretterjesztő (például műelemző, művelődéstörténeti, művészettörténeti, nyelvészeti) irodalom alkotó felhasználása feljegyzés, beszámoló, értekezés, kiselőadás, hozzászólás formájában.

Fogalmak

Irodalomtörténet, archetípus, toposz, esztétika, esztétikai érték, történeti érték, kompozíció, ciklus, forma, megformáltság, polifónia, allegorikus és szimbolikus ábrázolásmód, naturalizmus

Szerzők és művek

Madách Imre: Az ember tragédiája; Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye; Krúdy Gyula legalább két novellája; Móricz Zsigmond egy regénye, például Az isten háta mögött, Árvácska, Rokonok és két novellája; Ady Endre: Az eltévedt lovas, A Sion-hegy alatt és más hat vers, például Góg és Magóg fia vagyok én, Kocsi-út az éjszakában, A Tisza-parton Az ős Kaján, Héja-nász az

avaron, De ha mégis? és egy publicisztikai műve; Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem és még két műve; Juhász Gyula, Tóth Árpád legalább három-három verse; néhány mű a Nyugat szerzőitől, például Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán; Babits Mihály: Jónás könyve és még legalább hét mű, köztük az Esti kérdés, Balázsolás, továbbá egy esszé- vagy tanulmányrészlet; Kosztolányi Dezső legalább két novellája, egy regénye, néhány verse, egy esszéje vagy esszérészlete; Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrészlete; Ibsen és Csehov egy-egy drámája;

A továbbhaladás feltételei

Tájékozottság a különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás váratlan, új kommunikációs helyzetben is.

20. századi szépirodalmi és egyéb művek olvasásában, megbeszélésében önálló vélemény kialakítása, indoklása.

Lényegre törő, világos felépítésű közlés a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformában. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről vélemény kifejtése szóban és írásban, különféle műfajokban: kommentár, ajánlás, kisértkezés. A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatok megoldásához önálló könyvtári munka, megadott vagy önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés, az információ-feldolgozás szabályainak megtartásával. Adott szempontú műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kisepikai és lírai alkotásról. Nagypikái és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása. Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével. Jellemző hóstípusok, jellegzetes konfliktushelyzetek bemutatása, értelmezése. Stílusirányzatok jellemző vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szecesszióig).

12. évfolyam

Magyar nyelv

Évi óraszám: 32

TÉMAKÖRÖK TARTALMAK

Általános nyelvi ismeretek

5 óra

A nyelv szerepe a világról formált tudásunkban.
A nyelvi változás, a nyelv mint változó rendszer.
A nyelvi jel sajátosságai
Társadalmak és kultúrák jelrendszereinek történeti eltéréseire egy-két példa (*a folklór, az utca, az elektronikus kommunikáció jelrendszere*).
A kommunikáció fogalmának interdiszciplináris jellege.
A nyelvi és nem nyelvi kommunikációs normák kultúránkenti eltérései példák alapján.
A kommunikációs funkciók fogalma és szerepe. A közvetlen személyközi kommunikáció, az írott és elektronikus tömegkommunikáció különbségeinek felismerése és összehasonlítása.
Az írott és az elektronikus tömegkommunikáció szövegtípusait elkülönítő nyelvi és nem nyelvi tényezők. Médiaközlések elemzése (*pl. hír, hírmagyarázat, tudósítás, interjú, cikk, glossza, ismeretterjesztő szöveg*): tartalmi, szerkezeti és szövegformálási kritériumai, nyelvhasználati, hatásbeli sajátosságai.

A magyar nyelv története

6 óra

A nyelvrokonság kutatásának módszerei.
Az ősmagyar, az ómagyar, középmagyar korszak, az újmagyar kor.
A nyelvtörténeti korszakokat jellemző változások néhány példája a hangrendszerből, a nyelvtani rendszerből.
Az életmód, a történelem és a szókincs néhány összefüggése, anyagi és szellemi műveltség megjelenése a szókészletben – néhány példával.
A szókészlet rétegei: ősi örökség, belső keletkezésű elemek, jövevényszók, nemzetközi műveltségyszók, idegen szavak.
Néhány szöveg bemutatása a régi magyar irodalom köréből (*pl. Pázmány Péter, Mikes Kelemen*). Az egységes írott nyelvi norma kialakulása.
A könyvnyomtatás, a tudományok fejlődésének szerepe.
A nyelv művelés szerepe az új nyelvi fejlemények, jelenségek értelmezésében.

Nyelv és társadalom

3 óra

A rétegnyelvi szótárak (*pl. tájszótár, szaknyelvi szótár*).
Legalább egy nyelvjárástípus főbb jellemzői (*pl. nyugati, palóc, déli, tiszai, mezőszéki, székely, csángó*).
A szókincs szerepének jellemzése nem irodalmi és irodalmi művekben (*pl. újságnyelvben, szaknyelvben, szociográfiában*).
A főbb nézetek a kétnyelvűségről, a kettősnyelvűségről.
Nyelvpolitika, nyelvi tervezés.

Az anyanyelvi ismeretek összefoglalása és rendszerezése

12 óra

A leíró grammatika mint a magyar nyelvi rendszer modellje.
A magyar hangállomány.
A magyar hangrendszer néhány nyelvtörténeti vonatkozása.
A magyar helyesírás rendszere, a helyesírás stilisztikai változatai.
A szófajváltás jelensége, a többszófajúság
A mondat fogalma, a rendszermondat és a szövegmondat.
A szinteződés és a tömbösödés jelenségei.
Mondatvariánsok közötti különbségek értelmezése, *pl. a stílusérték szempontjából.*
Összetett mondatok elemzése szerkezeti rajzzal.
A szóalkotás ritkább módjai: elvonás, tapadás, jelentésmegoszlása, rövidítések.
A szóteremtés jelentősége, az indulatszók, a hangutánzás és hangulatfestés.
Lineáris és globális kohézió a szövegben.
Szövegelemzés megfelelő fogalmak alkalmazásával.
A szöveg pragmatikai, szemantikai és grammatikai megközelítése.
A címzett szerepe a szöveg megszerkesztettségében, a kifejtés mélységében. A szöveg dinamikus és statikus összetevői.
A szövegtipológiai elemzés fő szempontjai.
A beszéd és az írás összehasonlítása (*a beszéd mint többdimenziós rendszer*).

6 óra

Összefoglalás, témazáró dolgozat íratása, ismétlés.

Belépő tevékenységek

Kulturált nyelvi magatartás

Az egyéni, a kisközösségi, a nyilvános, közéleti és a tömegkommunikációra vonatkozó ismeretek összefoglalása és alkalmazása a nyelvhasználatban minden beszédhelyzetben és a szépirodalmi nyelvi jelenségek megítélésében, a saját nyelvi teljesítmény csiszolásában, az önkorrekcióban. Kommunikatív szempontok tudatos alkalmazása a különféle szövegek elemzésében, értékelésében:
a kommunikációs funkció, előfeltevések, tudáskeret, pragmatikai jelentés stb. megítélésében.

Szövegértés

Kritikai érzék különféle műfajú és témájú szövegek magvasságának, koherenciájának, szerkezeti és stíláriis minőségének mérlegelő értékelésére,
a szerzői előfeltevés, vélemény fölismerése, rekonstruálása. Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok alapján az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi háttérének és a szöveg jelentésének önálló feltárása, megvitatása. Nyelvészeti szakszövegek olvasása, feldolgozása, ismeretanyaguk beépítése a tanult anyagba.

Tanulási képesség

Nyelvi kérdések megvitatásához információk kiválasztása és újrendezése.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete

Általános nyelvészeti ismeretek felhasználása a nyelvszemlélet tudatosításában, valamint a konkrét nyelvi jelenségek helyes megítélésében. Nyelvművelő kérdések szakszerű megválaszolása annak tudatában, hogy a nyelv jelen állapota nyelvtörténeti fejlődés

eredménye, hogy a szinkronia és diakronia, valamint a nyelvi rétegzettség a társadalom rétegzettsége elválaszthatatlan egymástól. Kellő tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között. A magyar nyelv történeti korszakairól szerzett tudás összekapcsolása az irodalomtörténeti tanulmányokkal. Ismeret és véleményalkotás a nyelvtervezés néhány alapvető kérdéséről (nyelvvédelem és nyelvművelés). A magyar nyelv eredetéről kialakított elméletek ismeretében elhatárolódás a tudománytalan nyelvrokonítástól, de nyitottság az újabb tudományos kutatások irányában.

A nyelvtörténeti és leíró nyelvtani ismeretek birtokában felelős magatartás a magyar nyelv értékeinek őrzésében, aktív védelmében. A magyar nyelv rendszeréről, a beszédnek a társadalomban és az egyén életében betöltött szerepéről tanultak áttekintésével fölkészülés az érettségire és a továbbtanulásra.

Fogalmak

összehasonlító nyelvtudomány, szórványemlék, vendégszöveg, a magyar nyelv történeti korszakai: nyelvemléktelen kor, ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor; kettős nyelvűség, kétnyelvűség, nyelvi tervezés, nyelvpolitika; jelentésmező; téma, réma, rámutatás, anafora, katafora, deixis, lineáris, globális kohézió.

Halotti beszéd, Ómagyar Mária-siralom, Mondolat-vita, Bessenyei György és Kazinczy Ferenc nyelvújítási munkássága, Sajnovics János, Reguly Antal, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (TESZ).

A továbbhaladás feltételei

A megértést biztosító olvasni tudás; törekvés a rendezett, olvasható írásképre, megfelelő helyesírásra minden írásbeli munkában. A páros, a kisközösségi, a magán- és közéleti kommunikációról, a tömegkommunikációról tanultak alkalmazása az egyéni nyelvhasználatban, a különféle szövegműfajok értelmezésében.

Új szakmai, publicisztikai, gyakorlati szövegek megértése. Világos felépítésű, szabatos szöveg alkotása a mindennapi élet problémáiról, irodalmi élményekről szóban és írásban. A könyvtár lehetőségeinek felhasználása önálló feladatok megoldásához: szakszerű anyaggyűjtés, -feldolgozás, idézés.

Tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között, a magyar nyelv legfőbb történeti korszakairól, példák bemutatása a legfőbb nyelvi változásokról. Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok birtokában az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi hátterének és a szöveg jelentésének értelmezése. Értekezés és esszé írása megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles szóbeli előadás, ismertetés, összegezés.

12. évfolyam

Irodalom

Évi óraszám: 32

TÉMAKÖRÖK	TARTALMAK	TEVÉKENYSÉG
Stílusirányzatok, képek, formák 4 óra	Legalább 2 mű az európai és magyar avantgárd idejéből (pl. Apollinaire, Kassák Lajos). A korszak jellemzőinek ismerete.	Művek értelmezése – pl. <i>műfaji sajátosságok, a téma, a kompozíció összefüggései, a lehetséges és szükséges stíluskorszakbeli, stílustörténeti vonatkozások</i> – a korszak szellemi irányzataival való összefüggésben is.
József Attila 7 óra	A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések. A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok. Kötetek, ciklusok, témák, motívumok. Művek hatása, fogadtatása – egy-két példa alapján. A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmi-kulturális hagyományban. Kritikák, különböző interpretációk.	Műveket összekötő motivikus összefüggések (pl. <i>hasonlóságok, párhuzamosságok, nyilvánvaló utalások</i>) felismerése, szerepének, jelentésének megfogalmazása. Néhány téma, motívum, toposz, archetípus hosszszetszerű feltárása érvekkel, példákkal.
Portrék a magyar irodalomból 6 óra	Szabó Lőrinc, Márai Sándor Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Pilinszky János 1-2 (a közép-szintet bővítő) művének több szempontú értelmezése.	A művekben felvetett kérdések néhány etikai, esztétikai, filozófiai vonatkozása. Műfaji, kifejezőmódbeli, tematikai sajátosságok a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is.
Világirodalom a 20. században. 6 óra	A 20. század első fele, a 20. század második fele és kortárs világirodalom jellemzőinek ismerete és korszakonként legalább két-két mű bemutatása. Ezen belül egy-egy dráma elemzése a következő műfajokból: epikus dráma, abszurd dráma.	Különböző korokban keletkezett, azonos műfajú alkotások poétikai szempontú összevetése, történeti változásainak vizsgálata. Egy-egy szépirodalmi mű motívumainak továbbbélése – bizonyítás példákkal.
Kortárs magyar irodalom	Egy költő néhány versének; egy-egy drámaíró, illetve prózaíró 1-2 művének értelmezése az 1980-tól	Az intertextualitás egy-egy példájának bemutatása elsősorban a posztmodern irodalmából.

4 óra	napjainkig tartó időszakból.
5 óra	Összefoglalás, ismétlés, témazáró íratása

Általánosan érvényes tevékenységek

Kulturált nyelvi magatartás

Az irodalom létformáját figyelembe vevő olvasói magatartás, érzelmi és értelmi érvekkel alátámasztott véleményformálás, a vélemény tárgyszerű megfogalmazása.

Szövegértés

A jelen irodalmi szövegek befogadásában, megértésében nyitottság a szokatlan szerkezetű, nyelvhasználatú művek, a magyar és az európai szöveghagyományt újraíró, újraértelmező művek befogadása iránt.

Szövegalkotás

Gyakorlottság az értekezés, összefoglalás, ajánlás, összehasonlítás és esszé írásában, megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel szabatos és egyéni stílusban. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles, lényegre törő szóbeli előadás különféle közlésformákban (ismertetés, összehasonlítás, kifejtés, összegezés). Az irodalmi és más olvasmányok széles választékát magában foglaló tájékozottság és személyes érintettség kifejezése a műfajnak, a témának, a címzettnek megfelelően szóban és írásban.

Tanulási képesség

Irodalmi kérdések megvitatásához információk kiválasztása és újrendezése.

Irodalmi kifejezésformák

Az olvasott művekben a téma, a kompozíció, a nyelvhasználat, a motívumok összefüggései; a szépirodalom nyelvének megváltozását jelző jelenségek megfigyelése. Az elemzési jártasság fokozatos bővítése a tanult szövegtani, jelentéstani, stilisztikai, retorikai ismeretekkel. Következtetések megfogalmazása az újonnan olvasott művek műnemi, műfaji sajátosságaiból, irányzati, egyedi stílusbeli jellemzőkből, előadásmódból, versformákból - szakaszerű fogalomhasználattal. Témák, toposzok, archetípusok hosszmetetszerű feltárása, bizonyítása

Irodalmi műveltség, ítélőképesség, erkölcsi érzékenység és tudatosság

Életművek, szerzői portrék ismeretének bizonyítása. A magyar irodalom korszakainak főbb jellemzői: tények és példák az olvasott művekből. Alapvető kronológiai és irodalmi topográfiai tájékozottság. Életművek és műalkotások gondolati, tematikus, motívikus összevetése. Esztétikai, műfaji fogalmak összehasonlítása történeti kontextusban. Műfajteremtő művek magyar és világirodalmi példáinak bemutatása. Egy-egy szépirodalmi mű, egy-egy esszé témahálózatának, motívumainak továbbélése. Életformára, kulturális szokásokra utaló dokumentumok alapján következtetések megfogalmazása egyes korok kultúrájára nézve. Az irodalom, az irodalmiság történetileg változó hagyományának bemutatása néhány példával. Azonosság és változás az irodalomban. (pl. kifejezésmódok, témák, hőstípusok változásai; irányzatok, programok). Könyvnyomtatás, sajtó, irodalom (pl. a folytatásos regény jelentősége és példái).

Egy-egy jellemző nézet az irodalomolvasás szellemi, lelki motivációiról. (pl. az olvasásterápia), „Magas” (elit) művészet és a tömegkultúra viszonyának problémája egy korszakban.

Fogalmak

Irodalomtörténet, folklór; archetípus, toposz; filozófia, etika; esztétikai érték, történeti érték; jelentésrétegek, nyitott mű; beatirodalom, posztmodern; abszurd dráma, reflexió; szerepvers, utópia

Szerzők és művek

József Attila: Óda és további nyolc-tíz műve, legalább egy vers választhatóan: a Külvárosi éj, A város peremén, Téli éjszaka közül és legalább egy Karóval jöttél..., Tudod, hogy nincs bocsánat, Bukj föl az árból, Talán eltűnök hirtelen..., Íme, hát megleltem hazámat című versek közül; Szabó Lőrinc öt műve, köztük egy versciklus részletei; Illyés Gyula egy prózája, pl. Puszták népe vagy egy részlete és két verse; Radnóti Miklós négy mű, köztük egy ekloga; Németh László egy szépprózai mű vagy részlete, egy esszé; Márai Sándor egy mű vagy egy szépprózai műrészlet; Ottlik Géza egy regénye, pl. az Iskola a határon vagy két kisprózája; Weöres Sándor két-három műve, köztük egy többszereplős kompozíció; Pilinszky János és Nemes Nagy Ágnes két-két verse és egy esszéje, Örkény István négy műve köztük egypercesek és egy dráma; művek, műrészletek a kortárs magyar irodalomból, legalább egy regény a 20. század második felének magyar irodalmából – figyelembe véve az aktuális emelt szintű érettségi témaköreit.

Szerzők és művek az avantgárd magyar és világirodalmából, például Kassák Lajos, Apollinaire egy-két műve.

Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete a 20. századi világirodalomból, pl. Franz Kafka néhány novellája vagy regényrészlete; Thomas Mann egy-két novellája vagy regényrészlete, Hemingway novellák vagy regényrészlet, Garcia Lorca néhány lírai alkotása, Brecht egy színműve, Bulgakov egy műve vagy részlete, pl. Mester és Margarita; művek, műrészletek és legalább egy dráma, pl. Camus, Garcia Marquez, Golding, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal műveiből.

A továbbhaladás feltételei

Értekezés és esszé írása megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles szóbeli előadás, ismertetés, összegezés. Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése.

Életművek ismeretének bizonyítása: az alkotói pálya jelentős irodalomtörténeti tényeinek, tematikai, formabeli változatosságának bemutatásával. Művek közötti kapcsolatok, témák, fölismerése és értékelése. A pályakép néhány tematikus, műfajbeli, tartalmi változásának bemutatása, összhangban az egyes életművek sajátosságaival. Néhány korábban tanult szerző 20. századi utóélete, hatása az irodalmi hagyományban. Portré: a szerző és műve, az életmű jellemző témáinak, műfajainak bemutatásával.